

ฉลองพระพุทธชยันตี 2,600 ปี แห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

อริยสง สำหรับทุกคน

โดย เกสัชกรสุรพล ไทรสราวุฒิ

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University
Pillar of the Kingdom

อริยสัจสำหรับทุกคน

เพื่อร่วมฉลอง

พุทธชยันตี 2,600 ปีแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

จัดพิมพ์และเผยแพร่โดย

ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.มงคล เดชนครินทร์
ราชบัณฑิต สำนักวิทยาศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน
ที่ได้กรุณาตรวจแก้สำนวนและวรรคตอนให้ถูกต้องและเหมาะสม

"อริยสัจสำหรับทุกคน"

เรียบเรียง : เกสัชกรสุรพล ไกรสรารูดี

พิมพ์ครั้งที่ 1 : พฤศจิกายน พ.ศ. 2555

ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 4,000 เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สุรพล ไกรสรารูดี.

อริยสัจสำหรับทุกคน.- - กรุงเทพฯ

: ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2555. 64 หน้า.

1. พุทธปรัชญา. 2. อริยสัจ. 1. ชื่อเรื่อง.

294.301

ISBN : 978-616-551-559-7

บรรณาธิการอำนวยการ : ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ระวี ภาวิไล

บรรณาธิการ : เกสัชกรสุรพล ไกรสรารูดี

ออกแบบปก : นายมานิช กลิ่นทรัพย์

พิสูจน์อักษร : นางปาลิดา จิรภางชัย

ประสานงาน : นางสาวปทุมรัตน์ กิจจานนท์, นางนิติพร ไบเตย

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 254 ถนนพญาไท

เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทร.0-2215-1991-2

ลิขสิทธิ์ : ธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โทร. 0-2218-3018

Website : <http://www.dharma-centre.chula.ac.th>

Email : dharma-centre@chula.ac.th

คำนำ

โดย ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.ระวี ภาวิไล

ในเอกสารเรื่อง 'อริยสัจสำหรับทุกคน' นี้
 เกสัชกร สุรพล ไกรสรารัตน์ มีต้นเน้ในกิจการ
 อรรถสภาน์สูงฟ้าลงกรณณ์มหาวิทยาลัย ได้เสนอ
 นวัใจ คำสอนที่ โปะเอนกลักษณ์ของพระบรมศาสดา
 สัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อร่วมฉลองพุทธชยันตี
 2,600 ปี แห่งพุทธศรั้งของพระพุทธองค์
 และเพื่อชี้ให้ พุทธศาสนิก ปฏิบัติเพื่อ
 บรรลุ ความดีในทุก สันเชิงของตน ในช่วง
 เวลาที่ผ่านาแต่ละปี เกสัชกร สุรพล ได้
 เสนอเอกสารฉบับ กุศัณศว่าทางพุทธธรรม
 มาแล้ว 7 เรื่อง ล้วนแต่ด้วยความร่วมมือกันของ
 เบนประโยชน์ต่อผู้ สหใจดีทุกม นำไปใช้
 ปฏิบัติธรรม ได้ผลดีตลอดมา
 อรรถสภาน์สูงฟ้าฯ จึงมีความยินดีอย่างมิ่ง
 ในเกการ เสนอ เอกสารเรื่อง 'อริยสัจสำหรับทุกคน'
 ต่อ ทำกับผู้ สหใจดีทุกา และปฏิบัติธรรมนั้นเวลา
 ในโอกาสฉลองพุทธชยันตี 2,600 ปี นี้

19 สิงหาคม 2555

● อริยสัจ คือสูตรสู่ความสำเร็จแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ	1
● มูลเหตุที่มาของอริยสัจ	3
● ความหมายของอริยสัจสำหรับทุกคน	5
● เรื่องที่ควรทราบก่อน :	6
◆ คำสอนเรื่องอริยสัจ ไม่ใช่การมองโลกในแง่ร้าย และไม่ใช่ว่าเหมาะสำหรับบุคคลที่กำลังประสบทุกข์เท่านั้น	6
◆ ทุกข์ในอริยสัจเป็นทุกข์ทางใจ ที่เกิดขึ้นจากความยึดมั่นถือมั่น	7
◆ ความสัมพันธ์ระหว่างทุกข์ในอริยสัจ กับทุกข์ในเวทนา และทุกข์ในไตรลักษณ์	9
● ความสำคัญของอริยสัจ	10
● อริยสัจ และกิจในอริยสัจ ตามหลักพระพุทธศาสนา	11
◆ สรุปใจความของอริยสัจ แสดงการดำเนินชีวิต 2 เส้นทาง	11
✦ เส้นทางชีวิตทุกข์	12
✦ เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์	13
◆ เคล็ดลับสำคัญที่ทำให้เข้าใจอริยสัจไม่ถูกต้อง	14
✦ ความหมายของความตองการที่เป็นตัณหา และความถูกต้องที่เป็นสัมมา	14
◆ ทุกข์ในอริยสัจ คืออะไร ?	18
◆ สมุทัยในอริยสัจ คืออะไร ?	22
◆ นิโรธในอริยสัจ คืออะไร ?	23
◆ มรรคในอริยสัจ คืออะไร ?	24
✦ สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)	25
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องปัจจัย 4	29
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะดวกสบาย	31
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องการเรียน	32

สารบัญ	หน้า
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องการทำงาน เกียรติ ตำแหน่ง ฯลฯ	33
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องการมีครอบครัว	37
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องอายตนะ 6	38
➢ สัมมาทิฏฐิในเรื่องชั้น 5	40
✦ สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)	42
✦ สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)	43
สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)	
สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	
✦ สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)	46
สัมมาสติ (ระลึกชอบ)	
สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)	
● บทสรุป	56
● ดรรชนีค้นคำ	57
● รายชื่อหนังสือที่ได้จัดพิมพ์มาแล้วของผู้เรียบเรียง	58

◎ ไบโพธิ์

หมายถึง การตรัสรู้แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

◎ สีเขียวแห่งไบโพธิ์

หมายถึง ความเจริญอกงามไพบูลย์แห่งพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

◎ ธรรมจักรกลางผืนธงจัพพรรณรังสี

หมายถึง หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

◎ กนกลายไทยชูช่อฟ้า

หมายถึง ผืนแผ่นดินไทยรุ่งเรืองด้วยอารยธรรมแห่งชนชาติไทยได้เชิดชูพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้อำนวยประโยชน์แก่มวลมนุษยชาติและจะดำรงอยู่คู่ผืนแผ่นดินไทยชั่วกาลปาวสาน

“อริยสังสำหรับทุกคน”

อริยสัง คือสูตรสู่ความสำเร็จแห่งการดำเนินชีวิต
ของมนุษยชาติ

อริยสัง ในพระพุทธศาสนา หากกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจง โดยถือเอาอุดมคติสูงสุด ที่มุ่งนำบุคคลผู้ปฏิบัติให้เข้าถึงความดับทุกข์ ดับกิเลสอย่างสิ้นเชิง เพื่อบรรลุความเป็นพระอริยบุคคลเป็นสำคัญแล้ว มีความหมายตามที่แยกศัพท์ว่า

อริย (ประเสริฐ) + **สัง** (ความจริง) หรือ

อริ (ข้าศึก) + **ยะ** (ไป, พ้น) + **สัง** (ความจริง)

หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้พ้นไปจากข้าศึกศัตรู ซึ่งในที่นี้หมายถึงกิเลส หรือเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง

อริยสัง ตามความหมายข้างต้นนี้ เป็นหัวใจคำสอนที่เป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ทำให้แตกต่างจากศาสนาอื่น ๆ ทั้งหมด เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้โดยเฉพาะ

อริยสัง หากนำไปใช้ในความหมายที่กว้าง โดยพิจารณาจาก หัวข้อหรือส่วนที่เป็นหลักของอริยสัง คือ หัวข้อ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และ มรรคแล้ว จะเห็นได้ว่า **หลักของอริยสังนี้** โดยวิธีของธรรมชาติ

ก็เป็นหลักสากลที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินและพัฒนาในทุก ๆ เรื่องของชีวิต เพื่อแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ ให้บรรลุประโยชน์และความสำเร็จตามที่ประสงค์

กล่าวได้ว่า ศาสนา ลัทธิต่าง ๆ ตลอดจนศาสตร์ทั้งหลาย ล้วนอาศัยหลักของอริยสัจเป็นแนวทางในการค้นหาและแสวงหาทั้งสิ้น กล่าวคือค้นหาว่า ปัญหาหรือทุกข์ที่ประสบอยู่นั้นคืออะไร ? (=ทุกข์) มีสาเหตุมาจากอะไร ? (=สมุทัย) จะสามารถแก้ไขให้หลุดพ้นไปได้อย่างไร ? (=มรรค) และที่สุดเมื่อแก้ปัญหาหรือทุกข์นั้น ๆ ให้หลุดพ้นไปแล้ว จะนำไปสู่จุดหมายที่มุ่งหวังหรือที่เป็นอุดมคติคืออะไร ? (=นิโรธ)

ความสำเร็จที่เป็นเครื่องชีวิตในที่นี้ ไม่ใช่อะไรอื่น คือ การที่สามารถพบความจริงหรือมีคำตอบพร้อมทั้งแนวทางปฏิบัติครบถ้วนตามหัวข้อทั้ง 4 ในหลักอริยสัจนี้เอง

การเผยแพร่หรือถ่ายทอดคำสอนของศาสนา ลัทธิ และศาสตร์ต่าง ๆ อันที่จริงก็ไม่ใช่อะไรอื่น คือเนื้อหาสาระและวิธีปฏิบัติตามหลักของอริยสัจเช่นกัน

สิ่งที่แตกต่างกันจริง ๆ ในเรื่องของหลักอริยสัจ คือส่วนที่เป็นรายละเอียดเนื้อหาในแต่ละหัวข้อ ส่วนนี้นับเป็นส่วนสำคัญที่สุด ที่ทำให้เกิดวิถีการดำเนินการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไป และยังเป็นเครื่องกำหนดว่าจะสามารถนำไปใช้ให้บังเกิดผลสำเร็จได้จริงเพียงใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ามีความถูกต้อง ตรงตามเหตุปัจจัย หรือกฎธรรมชาติในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่ เพียงใด

จากเหตุผลดังที่กล่าว พระสารีบุตรจึงได้กล่าวถึงอริยสัจว่าเป็น
หลักธรรมที่กว้างขวางและครอบคลุมหลักธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด โดยได้
เปรียบอริยสัจประดุจเป็นรอยเท้าช้าง เพราะรอยเท้าของสัตว์ที่เดินไปบน
แผ่นดินทุกชนิด ย่อมสามารถนำมาหยั่งลงในรอยเท้าช้างได้ทั้งสิ้น¹
ความหมายในที่นี้ก็คือว่า อริยสัจที่ทรงแสดงนั้น แท้จริงแล้วมีเนื้อหา
ครอบคลุมวิถีการดำเนินชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้นของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งมี
ความหมายว่า หลักของอริยสัจเป็นหลักสากลที่สามารถนำไปใช้เป็น
แนวทางในการดำเนินการและพัฒนาในทุกเรื่องของชีวิต

อริยสัจ หรือหลักของอริยสัจ แท้จริงจึงเป็น **สูตรที่จะนำไป
สู่ความสำเร็จแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ** เพื่อนำมนุษยชาติ
ไปสู่จุดหมายหรือภาวะชีวิตที่เป็นอุดมคติ

มูลเหตุที่มาของ อริยสัจ

สำหรับมูลเหตุที่มาของอริยสัจ พิจารณาได้จากพระพุทธพจน์
ที่ตรัสว่า

“เราบัญญัติว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อ
ปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ แก่บุคคลผู้แสวงเวทนาอยู่”²

จะเห็นได้ว่า เรื่องเวทนาหรือความรู้สึกที่มีต่อการรับรู้
สิ่งต่าง ๆ (=ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ) ซึ่งเป็นองค์ประกอบ
พื้นฐานอย่างหนึ่งในตัวชีวิต เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในฐานะเป็นมูลเหตุ
ทำให้เกิดการแสวงหาอริยสัจ

¹ (12/340) ; ² (20/501) (หมายเหตุ การอ้างอิงทั้งหมดของหนังสือนี้ จากพระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ โดยสัญลักษณ์ที่ใช้หมายถึง เล่มที่ / ข้อที่ เช่น เล่มที่ 12 ข้อที่ 340)

กระบวนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่เป็นปุถุชนโดยทั่วไป แท้จริงแล้วเป็นการแสวงหาความรู้สึกสุข หลีกหนีความรู้สึกทุกข์ และไม่สามารถทนนิ่งอยู่กับความรู้สึกเฉย ๆ ล้วนมีแรงขับเคลื่อนมาจากเวทนา เป็นไปเพื่อเวทนา และตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของเวทนาทั้งสิ้น

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญแก่เรื่องของทุกข์เวทนามากกว่า กล่าวให้ชัดยิ่งขึ้น หากในองค์ประกอบของชีวิต ไม่มีเวทนาหรือความรู้สึก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง **ทุกข์เวทนา** เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ไม่ว่าบุคคลจะกระทำอะไร หรือถูกกระทำอย่างไร ไม่ว่าจะไปในทางร้ายหรือทางดี ก็ไม่มีความรู้สึกที่เป็นทุกข์ใด ๆ เกิดขึ้น หากเป็นเช่นนี้แล้ว อริยสัจก็ไม่มี ความหมาย และไม่มี ความสำคัญที่จะต้องมาสนใจหรือแสวงหา รวมทั้งบุคคลก็ไม่มี ความจำเป็นที่จะต้องมาศึกษาและปฏิบัติธรรมแต่อย่างใด

แต่ในความเป็นจริง ทุกการกระทำในการดำเนินชีวิต ล้วนมีเวทนาเป็นผลเกิดขึ้นด้วยเสมอ เวทนาที่เป็นทุกข์นี้เอง เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ทุกชีวิตต้องดิ้นรนและแสวงหาแนวทางหรือวิธีที่จะระงับและดับทุกข์เวทนาที่เกิดขึ้นนั้น จึงเป็นที่มาของ “อริยสัจ” ทั้งนี้เพื่อแสวงหาแนวทางการดำเนินชีวิต ว่าจะต้องปฏิบัติตนอย่างไร ชีวิตจึงจะไม่มีทุกข์เกิดขึ้น

และเนื่องจากหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา แสดงไว้ว่า สิ่งต่าง ๆ ล้วนเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย ไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจดลบันดาลของผู้ใด และไม่ได้เกิดขึ้นเองอย่างลอย ๆ หรือโดยบังเอิญ ดังนั้น สาระของอริยสัจในพระพุทธศาสนา จึงตั้งอยู่บนฐานความจริงที่จะต้องรู้ว่า ความทุกข์เกิดขึ้นมาจากเหตุปัจจัยอะไร และจะมีวิธีดับเหตุปัจจัยของทุกข์นั้นได้อย่างไร บุคคลจึงจะสามารถบรรลุภาวะที่เป็นอุดมคติหรือภาวะที่หลุดพ้นจากความทุกข์ได้

ภาวะใดที่ความทุกข์ยังสามารถเกิดขึ้นบีบคั้นและเสียดแทงบุคคลได้ หลักพระพุทธศาสนาแสดงว่าภาวะนั้นยังไม่ใช่อุดมคติที่แท้จริง

ความหมายของอริยสังข์สำหรับทุกคน

ดังที่ได้ยกมาแล้ว อริยสังข์เป็นหลักธรรมกว้างขวางที่ครอบคลุมหลักธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด

อริยสังข์ แสดงให้เห็นถึงเส้นทางดำเนินชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้นของบุคคลว่า มี 2 เส้นทางใหญ่ ๆ คือ **เส้นทางชีวิตทุกข์** (ทุกข์ - สมุทัย) และ **เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์** (นิโรธ - มรรค) ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดต่อไป

อริยสังข์ แสดงถึงระดับชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้นของบุคคล กล่าวคือชีวิตใน 31 ภพภูมิ =ชีวิตทุกข์ ; ชีวิตในระดับโลกุตตรภูมิ คือ ระดับพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ =ชีวิตที่ไม่ทุกข์

อริยสังข์ แสดงเนื้อหาครอบคลุมหลักโอวาทปาฏิโมกข์ทั้งหมด กล่าวคือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม =เส้นทางชีวิตทุกข์ ; การชำระจิตให้ขาวรอบ =เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์

อริยมรรคมีองค์ 8 ในอริยสังข์ หรือข้อปฏิบัติให้บรรลุถึงภาวะไม่มีทุกข์ อันที่จริง คือ พฤติกรรมที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้านของชีวิต ทั้งกาย วาจา และใจ ที่จะต้องฝึกฝนและปฏิบัติให้ถูกต้อง

ดังนั้น **อริยสังข์**โดยเนื้อแท้จึงเป็นเรื่องของทุกคนและสำหรับทุกคน ที่มุ่งหวังจะดำเนินทุกเรื่องในชีวิต ให้เป็นไปด้วยดี ไม่มีปัญหาและความทุกข์ โดยดำเนินการกับทุกเรื่องที่เขาไปเกี่ยวข้องตามรายละเอียดเนื้อหาในอริยสังข์ที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ หรือมีอริยสังข์เป็นประดุจหางเสือที่คอยควบคุมทิศทางให้

เรื่องที่ควรทราบก่อน

ก่อนที่จะอธิบายถึงเนื้อหาสาระของอริยสัจ ตลอดจนการปฏิบัติ หรือประยุกต์อริยสัจเพื่อการดับทุกข์ดับกิเลส ผู้เรียบเรียงเห็นว่าควรจะได้ทำความเข้าใจในเรื่องที่อยู่รอบข้างบางเรื่อง หรือที่คาบเกี่ยวกันตามสมควร ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจอริยสัจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เมื่อถึงบทที่อธิบายเนื้อหาสาระโดยตรง

คำสอนเรื่อง อริยสัจ ไม่ใช่การมองโลกในแง่ร้าย และไม่ใช่เหมาะสำหรับบุคคลที่กำลังประสบทุกข์เท่านั้น

มีบุคคลจำนวนไม่น้อย ที่ยังเข้าใจผิดต่อคำสอนในพระพุทธศาสนา และเห็นว่าคำสอนเรื่องอริยสัจที่สอนเรื่องทุกข์และความดับสิ้นไปแห่งทุกข์นี้ เป็นการมองโลกในแง่ร้าย เป็น “ทุกข์นิยม” ที่มองทุกอย่าง เป็นทุกข์ เป็นสิ่งเลวร้าย หรือสิ่งไม่ดีไปหมด หรือไม่เช่นนั้น ก็เหมาะสำหรับคนที่กำลังมีทุกข์ หรือผิดหวังเสียใจด้วยเรื่องอะไรอยู่เท่านั้น

อันที่จริงคำสอนเรื่องอริยสัจเป็นการมองโลกตามความเป็นจริง เพราะทุกข์เป็นเรื่องหรือสภาวะที่เป็นจริง และมีอยู่แล้วในธรรมชาติ พระพุทธเจ้าเพียงแต่หยิบมาเป็นประเด็นและเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเท่านั้น และได้เสนอว่า **ภาวะที่เป็นอุดมคติที่แท้จริง คือภาวะของชีวิตที่ไม่มีทุกข์ โดยเด็ดขาด** ต่างหาก โดยมีเรื่องความไม่มีทุกข์เป็นคำตอบชี้ขาดในขั้นสุดท้าย

ในเรื่องนี้ อาจเปรียบได้กับการศึกษาทางการแพทย์ ที่มีจุดประสงค์ต้องการรักษาร่างกายให้มีสุขภาพแข็งแรง แต่จะเห็นว่านักศึกษาแพทย์ได้รับการฝึกสอนให้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ

ต่าง ๆ มากมาย การเรียนรู้เรื่องโรคนี้ ไม่ใช่เป็นการมองโลกในแง่ร้าย แต่ประการใด เพราะหากไม่เรียนรู้เรื่องโรคแล้ว ก็เป็นอันว่าจะไม่สามารถรักษาสุขภาพให้ดีและแข็งแรงได้อย่างแท้จริง และการเรียนรู้เรื่องโรคอันที่จริงไม่ใช่เรียนรู้ต่อเมื่อเป็นโรคแล้ว แต่ที่ดีมากกว่า คือให้เรียนรู้ไว้แต่เนิ่น ๆ เพื่อจะได้รู้จักป้องกัน และหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเป็นโรค

เรื่อง **ทุกข์** และ**ความดับทุกข์** ก็ในทำนองเดียวกัน หากไม่เรียนรู้เรื่อง **ทุกข์** แล้ว จะรักษาชีวิตให้ **ไม่มีทุกข์** ได้อย่างไร ? การเรียนรู้และปฏิบัติในเรื่องอริยสัจ ย่อมเป็นสิ่งที่ดีและให้บังเกิดผลดีด้วยประการทั้งปวง ช่วยทำให้บุคคลไม่ต้องเสี่ยงกับการประสบกับความทุกข์ หรือหากมีทุกข์เกิดขึ้น ก็ไม่หนักหนาหรือรุนแรงนัก เพราะรู้ถึงที่มาที่ไป ตลอดจนวิธีที่จะทำให้ทุกข์นั้นหมดไปได้ได้อย่างไร

ทุกข์ในอริยสัจเป็นทุกข์ทางใจ
ที่เกิดขึ้นจากความยึดมั่นถือมั่น

ทุกข์ในอริยสัจ กล่าวโดยสรุป คือ **อุปาทานชั้น 5** เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นจากอุปาทานหรือความยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 โดยมีสาระสำคัญคือยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 ให้ดำรงอยู่ในสภาพอย่างที่ต้องการนั้นตลอดไป (**นิจจัง**) ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่น (**สุขขัง**) และให้ เป็นไปตามอำนาจการบังคับของตน (**อัตตา**) ซึ่งไปขัดแย้งกับความจริงของธรรมชาติที่ว่า สิ่งต่าง ๆ ล้วนเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย (**อนิจจัง**) อยู่ในสภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ (**ทุกขัง**) และไม่อยู่ในอำนาจการบังคับของใคร (**อนัตตา**)

ทุกข์ในอริยสัจ จึงเป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งของใจที่ยึดมั่นถือมั่นอยู่กับความจริงที่เป็นอยู่

ยึดมั่นมาก.....ก็ทุกข์มาก

ยึดมั่นน้อย.....ก็ทุกข์น้อย

ไม่ยึดมั่น.....ก็ไม่ทุกข์

สมดังพระพุทธวจนะที่ตรัสว่า

ภิกษุผู้มีอุปาทาน ย่อมไม่ปรินิพพาน และ

ภิกษุผู้ไม่มีอุปาทาน ย่อมปรินิพพาน³

เนื่องจากทุกข์ในอริยสัจเกิดขึ้นจากความยึดมั่นถือมั่น

จึงจัดเป็นทุกข์ทางใจ นอกจากจะหมายรวมถึงทุกข์เวทนาทางใจ ซึ่งเป็นทุกข์ที่เห็นได้ชัดเจนตามที่รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว ยังมีนัยอื่นอีกที่จะต้องรู้จัก อาทิ ในขณะที่กำลังมีสุขเวทนาอยู่ แม้ขณะนั้นไม่มีทุกข์เวทนาทางใจ แต่หากมีความยึดมั่นถือมั่นเกิดขึ้นด้วยแล้ว ก็กล่าวว่าเกิดทุกข์ในอริยสัจขึ้น

นอกจากนั้น ยังมีพระพุทธวจนะที่น่าสนใจและเห็นว่าเกี่ยวข้องกับทุกข์ในอริยสัจ จึงขอนำมาแสดงไว้ในที่นี้คือ

“ความหวั่นไหว ย่อมไม่มีแก่บุคคลที่ไม่มีตัณหา มานะ และ ทิฐิอาศัยอยู่”⁴

และในอีกแห่งหนึ่ง

“เมื่อไม่ถือมั่น ย่อมไม่สะดุ้ง เมื่อไม่สะดุ้ง ย่อมปรินิพพาน เฉพาะตน”⁵

ดังนั้น กล่าวได้ว่าภาวะของทุกข์ในอริยสัจหรืออุปาทานชั้น 5 ในชั้นละเอียด คือ ความหวั่นไหว และความสะดุ้ง นั้นเอง

บุคคลผู้สามารถดับทุกข์ในอริยสัจได้อย่างแท้จริง นอกจากจะไม่มีทุกข์เวทนาทางใจแล้ว ยังจะต้องไม่มีแม้กระทั่งความหวั่นไหว และความสะดุ้ง เกิดขึ้นในชีวิตอย่างเด็ดขาด

³ (18/191-192) ; ⁴ (18/110) ; ⁵ (12/158)

ความสัมพันธ์ระหว่าง ทุกข์ในอริยสัจ กับ ทุกข์ในเวทนา และทุกข์ในไตรลักษณ์

หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีคำสำคัญ 3 คำ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทุกข์ และมีความหมายคนละอย่าง แต่มีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด และอาจทำให้เข้าใจสับสนกันได้ง่าย คือ **ทุกข์ในอริยสัจ** **ทุกข์ในเวทนา** และ **ทุกข์ในไตรลักษณ์** จึงขอนำมาอธิบายให้ชัดเจนไว้เป็นเบื้องต้น ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจในอริยสัจต่อไปได้ดียิ่งขึ้น

- **ทุกข์ในอริยสัจ** เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นจากอุปาทานหรือความยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 เป็นทุกข์ที่สามารถดับให้หมดสิ้นได้ กล่าวคือ เมื่อบุคคลดับอุปาทานได้หมดสิ้น ทุกข์ในอริยสัจก็ถูกดับหมดสิ้นไปด้วย

- **ทุกข์ในเวทนา** เป็นทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการกระทบกันของอายตนะภายใน กับอายตนะภายนอก หรือกล่าวได้ว่าเป็นรสชาติที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ในกรณีของทุกข์เวทนานั้น บุคคลสามารถดับได้อย่างเด็ดขาดเฉพาะทุกข์เวทนาทางใจเท่านั้น ไม่สามารถดับทุกข์เวทนาทางกายให้เด็ดขาดได้เลย

- **ทุกข์ในไตรลักษณ์** เป็นสามัญลักษณะประการหนึ่งในสามของสิ่งที่เป็นสังขารธรรมหรือสิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **ทุกข์ขัง** หมายถึงสภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ เป็นทุกข์ที่บุคคลต้องรู้จักและเข้าถึง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือนำไปดับทุกข์ในอริยสัจโดยเฉพาะ

ความสัมพันธ์ของทุกข์ทั้ง 3 ประเภท คือ เพราะไม่รู้จักความจริงว่าสิ่งต่าง ๆ ล้วนตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จึงไปหลงและยึดมั่นในเวทนาที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ โดยอยากให้เวทนาทั้งหลายเป็นไปดั่งใจ (นิจจัง สุขขัง อัตตา) จึงทำให้เกิดทุกข์ในอริยสัจขึ้น

ความสำคัญของ อริยสัจ

ก่อนที่จะอธิบายเรื่องราวของอริยสัจ ขอนำพระพุทธวจนะที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ มาแสดงประกอบการพิจารณา เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ตระหนักถึงความสำคัญสูงสุดของอริยสัจ ว่ามีเพียงใด

- **อริยสัจ** เป็นความจริงอันประเสริฐสุด ยิ่งกว่าความจริงอื่นใด เพราะการรู้ความจริง คือ อริยสัจ จึงทำให้ได้ชื่อว่าตรัสรู้หลุดตรัสมา สัมโพธิญาณ⁶ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

- **อริยสัจ** เป็นเสมือนการปรากฏของความสว่างอันใหญ่หลวง⁷ ที่ช่วยขจัดความมืดบอดในจิตใจของสัตว์โลกให้หมดสิ้นไป ส่งให้เห็นเส้นทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม นำไปสู่ชีวิตอุดมคติที่มีแต่สันติสุข อยู่เหนือความทุกข์และความรอยรัดเสียดแทงจากสิ่งทั้งปวง

- **อริยสัจ** เป็นหัวใจคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเลือกและนำมาตรัสสอนโดยเฉพาะ สมดังพระพุทธวจนะที่ตรัสว่า “ธรรมที่ตรัสรู้ประดุจใบไม้ที่อยู่บนต้น แต่ธรรมที่นำมาสอนประดุจเพียงใบไม้ 2-3 ใบในฝ่ามือ”⁸ ซึ่งก็คือเรื่องอริยสัจ และในอีกแห่งหนึ่งที่ตรัสว่า “ในกาลก่อนด้วย ในบัดนี้ด้วย เราเยอรมบัญญัติทุกข์ และความดับแห่งทุกข์ ฯ”⁹ ซึ่งก็คือเรื่องอริยสัจ

- เพราะไม่รู้ **อริยสัจ** จึงทำให้บุคคลต้องท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ¹⁰ เผชิญทุกข์ โศก โรค ภัย ตลอดกาลอันยืดยาวนาน ไม่สามารถหลุดพ้นไปจากชีวิตทุกข์ในวัฏสงสารได้

- บุคคลจักกระทำให้ถึงที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบได้ โดยไม่รู้ **อริยสัจ** ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้¹¹

⁶ (19/1703); ⁷ (19/1721); ⁸ (19/1712); ⁹ (18/770); ¹⁰ (19/1698); ¹¹ (19/1714)

อริยสังและกิจในอริยสังตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าตรัสแสดงอริยสัง พร้อมทั้งกิจที่ต้องกระทำในอริยสัง โดยจำแนกเป็น 4 ประการ ในที่นี้ขอยกมากล่าวเฉพาะหัวข้อและประเด็นที่สำคัญ ๆ ก่อน สำหรับเนื้อหาที่เป็นรายละเอียด จะได้กล่าวโดยพิสดารในบทถัดไปข้างหน้า

1. **ทุกข** คือ **อุปาทานชั้น 5** เป็นทุกขที่เกิดจากอุปาทาน หรือความยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 มีกิจที่ต้องกระทำ คือ **กำหนดรู้** หรือรู้สภาวะของทุกขในอริยสังได้ถูกต้อง

2. **สมุทัย** คือ **ตัณหา** หรือความทะยานอยาก มีกิจที่ต้องกระทำ คือ **ให้ละ** หรือถอยออกห่าง หรือถอนตัวออกเสีย

3. **นิโรธ** คือ **ภาวะที่ไม่มีทุกข** หรือ**ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป** มีกิจที่ต้องกระทำ คือ **ทำให้แจ้ง** หรือทำให้ปรากฏ

4. **มรรค** คือ **อริยมรรคมีองค์ 8** หรือขอปฏิบัติให้บรรลุภาวะที่ไม่มีทุกข มีกิจที่ต้องกระทำ คือ **ให้เจริญ** หรือฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดขึ้น

โดยแสดงว่า **ทุกขเป็นผล** มาจากเหตุ คือ **สมุทัย**

นิโรธเป็นผล มาจากเหตุ คือ **มรรค**

สรุปใจความของอริยสัง แสดงการดำเนินชีวิต 2 เส้นทาง

กล่าวโดยสรุป **สาระสำคัญของอริยสัง 4 เป็นการประมวลวิธีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งหมด พร้อมทั้งสาเหตุและวิธีปฏิบัติว่ามีอยู่ 2 เส้นทางใหญ่ คือ :-**

1. **เส้นทางชีวิตทุกข (ทุกข - สมุทัย)**

2. **เส้นทางชีวิตที่ไม่มีทุกข (นิโรธ - มรรค)**

เส้นทางชีวิตทุกข์

* เส้นทางชีวิตทุกข์ เป็นเส้นทางดำเนินชีวิตที่เอาความต้องการของตน(=ตัณหา) เป็นหลักหรือตัวนำในการดำเนินชีวิต

เมื่อมีตัณหาเกิดขึ้น จะทำให้อุปาทานเกิดขึ้นตามมา และนำไปสู่อุปาทานขั้นหรือทุกข์ในอริยสัจจ์ในที่สุด (=ทุกข์) ซึ่งจะเกิดมากหรือน้อย หยาบหรือละเอียด ขึ้นกับคุณภาพของความตองการนั้น ๆ เป็นสำคัญ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา แสดงเส้นทางชีวิตทุกข์ไว้เป็น 31 ระดับ หรือที่เรียกว่า 31 ภพภูมิ จำแนกเป็นระดับที่เป็นทุกข์ 4 ภพภูมิ คือ นรก เปรต อสุรกาย เดรัจฉาน ; ที่เป็นสุขคติ 27 ภพภูมิ คือ มนุษย์(1) เทวดา(6) รูปพรหม(16) อรูปพรหม(4) และเรียกชีวิตที่เดินทางวนเวียนอยู่ใน 31 ภพภูมินี้ว่า เวียนวายเป็นวัฏสงสาร กลไกความเป็นไปของเส้นทางชีวิตทุกข์นี้ ได้แสดงไว้อย่างละเอียดในเรื่อง **ปฏิจสุมุปปาท** (โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากหนังสือ ปฏิจสุมุปปาท ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์ จัดพิมพ์โดยธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ย.2553)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เส้นทางชีวิตทุกข์ เป็นเส้นทางชีวิตที่ดำเนินไปตามการลากจูงของเวทนา ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เป็นความต้องการของตัณหาจริง ๆ คือเวทนา ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา”¹² เส้นทางชีวิตทุกข์จึงเป็นไปในลักษณะขึ้น ๆ ลง ๆ พุ่ง ๆ แพบ ๆ ไปตามเวทนาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ชีวิตในลักษณะที่กล่าวนี้เอง คือสาระอันแท้จริงของชีวิตที่เวียนวายอยู่ในวัฏสงสารหรือ 31 ภพภูมิ เพราะภพภูมิจริง ๆ แล้ว จำแนกตามระดับความหยาบและประณีตของเวทนา กล่าวคือในภพภูมิที่เป็นทุกข์ มีทุกข์เวทนามากกว่าสุขเวทนา แต่ในสุขคติภูมิ มีสุขเวทนาพอ ๆ กัน หรือมากกว่าทุกข์เวทนา จนถึงในระดับพรหม ไม่มีทุกข์เวทนาเลย

¹² (16/2)

เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์

* เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์ เป็นเส้นทางดำเนินชีวิตที่เอาความถูกต้อง เป็นหลักหรือตัวนำในการดำเนินชีวิต (= อริยมรรคมีองค์ 8 ทุกองค์ขึ้นต้นด้วย สัมมา ซึ่งมีความหมายว่า ความถูกต้อง)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นเส้นทางชีวิตที่เอาปัญญาเป็นตัวนำ เพราะการจะรู้ว่าอะไรคือความถูกต้อง ต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องรู้ การมีปัญญาเป็นตัวนำ ทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นที่ทำให้เกิดการปั่นเกลียวกับความเป็นจริงของธรรมชาติ จึงทำให้ไม่มีอุปาทานชั้นหรือทุกข์ในอริยสัจเกิดขึ้น (นิโรธ)

เส้นทางชีวิตที่ไม่ทุกข์ เมื่อไม่ได้เอาตัวนำเป็นตัวนำ ชีวิตจึงไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจการลากจูงของเวทนา ไม่ขึ้น ๆ ลง ๆ พู ๆ แพบ ๆ ไปตามเวทนาที่เกิดขึ้น จึงเป็นชีวิตที่อิสระ และเป็นไท พ้นจากการเวียนว่ายในภพหรือวัฏสงสาร บุคคลผู้สามารถดำเนินชีวิตบนเส้นทางนี้เรียกว่า เป็นผู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน หรือ **พระอริยบุคคล** ซึ่งจำแนกได้เป็น 4 ระดับ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ตามระดับความหยาบและละเอียดของทุกข์ที่ถูกดับไป

สำหรับ กิจในอริยสัจ กล่าวโดยสรุป พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ละการดำเนินชีวิตในเส้นทางที่ทุกข์เสีย แล้วฝึกหัดหรือเพียรดำเนินชีวิตในเส้นทางที่ไม่ทุกข์ กล่าวคือ **ไม่ดำเนินชีวิตตามความต้องการของตน หรือเป็นไปตามความรู้สึกหรือเวทนาที่ตนพอใจ แต่ให้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญาหรือความรู้ ที่รู้ถูกต้อง และรู้เท่าทันความเป็นจริงในเรื่องนั้น ๆ**

เคล็ดสำคัญที่ทำให้เข้าใจอริยสัจไม่ถูกต้อง

สิ่งที่ทำให้เข้าใจอริยสัจได้ยาก และถึงกับทำให้เข้าใจผิดไป คือความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นหลักหรือตัวนำในการดำเนินชีวิต 2 เส้นทางใหญ่ ตามที่ได้กล่าวไปแล้วในบทที่ผ่านมา คือเรื่องความต้องการของตน (**ตัณหา**) และความถูกต้อง (**สัมมา**) ว่าคืออะไร? ดังนั้น จึงขอเสนอให้ทำความเข้าใจในเรื่องนี้เป็นเบื้องต้นก่อน

ความหมายของความต้องการที่เป็น **ตัณหา** และความถูกต้องที่เป็น **สัมมา**

การจะรู้ว่า ความต้องการลักษณะใดเป็น **ตัณหา** และความถูกต้องลักษณะใดเป็น **สัมมา** นั้น ขอเสนอว่า ไม่สามารถหาคำตอบด้วยการใช้ความคิด หรือใช้กรอบทฤษฎีต่าง ๆ มาอธิบาย แต่อันที่จริง คำตอบนั้นมีอยู่พร้อมมูลแล้วในตัวละครชาติของชีวิต กล่าวคือ **ตัวละครชาติชีวิตนั้นเองกำลังป่าวประกาศคำตอบนั้นอยู่ทุกขณะ** เพียงแต่มนุษย์เราอาจจะได้สังเกตเห็นให้ดีพอ หรือมัวแต่ไปสังเกตที่อื่น จึงไม่พบคำตอบที่มาจากตัวละครชาติชีวิตแท้ ๆ

ในที่นี้ จึงขอเชิญชวนท่านผู้อ่านมารวมกันสังเกตและเฝ้าดูที่ตัวชีวิตกันสักเล็กน้อย

จะเห็นได้ว่าตัวละครชาติของชีวิตมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ฝ่าย คือ ชีวิตฝ่ายกาย และชีวิตฝ่ายจิตหรือใจ

ชีวิตในฝ่ายกาย เมื่อสังเกตและเฝ้าดูพบว่า ธรรมชาติของกายมีส่วนที่แข็ง ส่วนที่เหลว ส่วนที่เคลื่อนไหวลอยไปมาได้ และส่วนที่รอน-เย็น ซึ่งในภาษาธรรมะเรียกว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ

ธรรมชาติของชีวิตฝ่ายกาย ก็คือ การประกอบกันเข้า
ของธาตุทั้ง 4 นี้เอง

เมื่อสังเกตุและเฝ้าดูต่อไปอีกได้พบว่า

ชีวิตในฝ่ายกายยังมีความต้องการตามธรรมชาติ ซึ่งกล่าว
โดยสรุปคือ ต้องการธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ จาก
ธรรมชาติภายนอกซึ่งอยู่ในรูปปัจจัย 4 (อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่,
อาศัย และยารักษาโรค)

เพื่ออะไร ?

เพื่อหล่อเลี้ยงและค้ำจุนชีวิตฝ่ายกาย ให้สามารถดำรงอยู่
และทำหน้าที่ได้เป็นปกติ เพราะหากชีวิตฝ่ายกายไม่ได้รับปัจจัย 4
จากธรรมชาติภายนอกแล้ว ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

ในส่วนของชีวิตฝ่ายจิตบ้าง เมื่อสังเกตุและเฝ้าดูจะพบว่า
ในตัวชีวิตยังมีธรรมชาติอีกประเภทหนึ่ง เป็นธรรมชาติรู้ ที่สามารถรู้
สิ่งต่างๆ ได้ ธรรมชาติรูนี้ คือ จิต นั่นเอง

จิต เป็นธรรมชาติรู้

ธรรมชาติดูนี้ ก็มีความต้องการแท้ ๆ ตามธรรมชาติ เช่นเดียวกับ
กับชีวิตฝ่ายกายที่กล่าวไป แต่อาจสังเกตุได้ยากกว่า

กล่าวโดยสรุป เนื่องจากจิตเป็นธรรมชาติดู ดังนั้น สิ่งที่จิต
ต้องการตามธรรมชาติ ก็คือความรู้ที่ถูกต้อง

เพื่ออะไร ?

เพื่อหยุดความสงสัย หยุดความดิ้นรน หรือหยุดปัญหา
ที่เกิดขึ้นจากความไม่รู้ของตัวเอง เพราะตราบดีที่จิตยังไม่รู้
ถูกต้องหรือไม่รู้แจ้งในเรื่องใด เรื่องนั้นก็ยังมัวพันจิตให้ดิ้นรนด้วย
ความงุนงงสงสัย ไม่สามารถสงบนิ่ง เป็นปกติได้

ตัวอย่างในชีวิตจริงที่ทุกคนคงเคยประสบมาแล้ว คือในยามที่มีปัญหาทำให้เกิดความกังวลหรือทุกข์ใจ ตราบใดที่จิตยังไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ยังมองไม่เห็นทางออก หรือไม่รู้คำตอบของปัญหานั้น จิตก็วยังทุกข์และกังวลอยู่ตราบนั้น แต่เมื่อเห็นทางออก และรู้คำตอบของการแก้ไขปัญหานั้น จิตจะเกิดภาวะโล่งใจ อย่างที่มีคำกล่าวว่า **เหมือนยกภูเขาออกจากอก** นี่ย่อมเป็นเรื่องแสดงว่า สิ่งที่จิตต้องการจริง ๆ คือ **ความรู้ที่ถูกต้อง**

หรือหากพิจารณาจากพระพุทธรูปประวัติ ซึ่งมีเรื่องเล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีนานถึง 4 อสงไขยกับแสนกัป หลังจากที่ได้รับพระพุทธรูปพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าที่บังกร

ถามว่า : ที่ทรงบำเพ็ญมาทั้งหมดต้องการอะไร ?

คำตอบ คือต้องการโพธิญาณหรือการตรัสรู้ รู้แจ้งเห็นจริงในสรรพสิ่ง

นี่ย่อมเป็นสิ่งยืนยันให้เห็นชัดเจนว่า สิ่งที่จิตต้องการตามธรรมชาติแท้ ๆ คือความรู้แจ้ง หรือความรู้ที่ถูกต้อง

ความต้องการตามที่ใดกล่าวไปแล้วนี้ เป็นความต้องการแท้ ๆ ของธรรมชาติชีวิตที่จะต้องรู้จัก และจะต้องปฏิบัติเพื่อตอบสนองเป็นความต้องการที่เป็นตัวบังคับให้ชีวิตมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำ ไม่กระทำไม่ได้ และหากไม่กระทำแล้ว จะส่งผลให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนต่าง ๆ มากมายแก่ชีวิต

ผู้รู้บางท่านจึงได้ให้ความหมายของธรรมะว่า **ธรรมะคือหน้าที่** ก็มาจากความเข้าใจตรงนี้เอง กล่าวคือหน้าที่ที่จะต้องกระทำหรือปฏิบัติ เพื่อตอบสนองความต้องการแท้ ๆ ของธรรมชาติ

จากการสังเกตและเฝ้าดูธรรมชาติชีวิตทั้งฝ่ายกายและฝ่ายจิต
นี่เอง จึงทำให้บุคคลรู้จักว่าอะไรคือความต้องการที่เป็นต้นเหตุ และ
อะไรคือความถูกต้องที่เป็นสัมมา

กล่าวโดยสรุป

ความต้องการใดที่ความต้องการนอกเหนือจากความต้องการแท้ ๆ
ของธรรมชาติชีวิต ความต้องการนั้น เป็น **ต้นเหตุ**

ความรู้ที่เข้าใจชีวิตฝ่ายกายและฝ่ายจิตตรงตามธรรมชาติ
ที่เป็นอยู่จริง กล่าวคือรู้ว่าคืออะไร ต้องการอะไร และเพื่ออะไร
ความรู้ความเข้าใจนั้น เป็น **สัมมา** หรือ **วิชา**

ในทางตรงกันข้าม ความรู้ความเข้าใจชีวิตฝ่ายกายและ
ฝ่ายจิตผิดไปจากธรรมชาติที่เป็นอยู่จริง ความรู้ความเข้าใจนั้น
เป็น **มิจฉา** หรือ **อวิชา**

การพิจารณาให้รู้จักชีวิตฝ่ายกายและฝ่ายจิตดังที่กล่าวมา
จึงเป็นการชี้ให้เห็นชัดถึงความหมายของ **สัมมา** และ **ต้นเหตุ** รวมไปถึง
มิจฉา **อวิชา** และ **วิชา** ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้เป็นอย่างดี
ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากแก่การทำ ความเข้าใจอริยสัจอย่างแจ่มแจ้ง
ต่อไปข้างหน้า

ดังนั้น ในเรื่องของ **ความต้องการ** เราจะต้องพิจารณาให้ดี
ไม่ใช่ขึ้นชื่อว่า **ความต้องการ** แล้ว จะต้องเป็น **ต้นเหตุ** เสมอไป
อย่างที่อาจจะมีชาวพุทธจำนวนไม่น้อยเข้าใจผิดอยู่

ทุกข์ในอริยสัจ คืออะไร ?

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงทุกข์ในอริยสัจว่า คือ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ความไม่ได้ในสิ่งที่ปรารถนา ว่าโดยย่อคือ อุปาทานชั้น 5¹³

กล่าวโดยสรุป ทุกข์ในอริยสัจ คืออุปาทานชั้น 5 เป็นทุกข์ที่เกิดจากอุปาทานหรือความยึดมั่นถือมั่น และสาระสำคัญของชั้น 5 ซึ่งเป็นที่ตั้งของความยึดมั่นถือมั่น เมื่อประมวลทั้งหมดแล้ว มีศูนย์กลางวนเวียนอยู่ที่เรื่องของความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย และสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจเป็นสำคัญ และจัดเป็นทุกข์ทางใจ อย่างที่ได้อธิบายไปแล้ว

คำว่า อุปาทานชั้น 5 หมายถึง ชั้น 5 ที่มีอุปาทานเกิดขึ้นเพียงลำพังอุปาทาน หรือชั้น 5 ใดๆอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ชื่อว่า เป็น อุปาทานชั้น 5 และยังไม่จัดเป็นทุกข์ในอริยสัจ

ในกรณีนี้ อาจเปรียบได้กับบุคคลเป็นโรคที่เกิดมาจากเชื้อโรคชนิดหนึ่ง ลำพังเชื้อโรคเพียงอย่างเดียว หรือร่างกายเพียงอย่างเดียว ยังไม่เชื่อว่าบุคคลเป็นโรคแต่อย่างใด ต่อเมื่อมีเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกาย บุคคลจึงได้ชื่อว่าเป็นโรคนั้น ๆ และแสดงอาการของโรคออกมาที่ร่างกายนั่นเอง เช่น เป็นไข้ ตัวร้อน เจ็บ ปวด บวม ผื่น คัน ไอ

ในทำนองเดียวกัน เมื่อเกิดอุปาทานชั้น 5 ขึ้น จึงกล่าวได้ว่าเกิดทุกข์ในอริยสัจขึ้น นอกจากนั้นยังแสดงอาการปรากฏอื่น ๆ ขึ้นที่ตัวชั้น 5 อีก ตามที่แสดงไว้ในคัมภีร์ว่า คือ ความโศก ความรำไรรำพัน

¹³ (4/14)

ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ รวมไปถึง ความ
หวั่นไหว และความสะดุ้ง อย่างที่ได้กล่าวไปแล้ว

ประเด็นที่ควรตั้งข้อสังเกตในที่นี่ คือ เรื่อง ความไม่สบายกาย
ซึ่งในภาษาบาลีใช้คำว่า ทุกขะ หมายถึง ทุกขเวทนาทางกาย แต่หาก
มีสาเหตุเกิดมาจากอุปาทาน ก็จัดเป็นทุกข์ในอริยสังคด้วย

ต่อจากนี้ไปจะขออธิบายเรื่องขั้น 5 และอุปาทาน เพื่อจะทำให้
เข้าใจเรื่องอุปาทานขั้น 5 หรือทุกข์ในอริยสังคโดยละเอียดต่อไป

ขั้น 5 คือส่วนประกอบ 5 ประการที่รวมกันเข้าเป็นชีวิต
และก่อให้เกิดพฤติกรรมของชีวิต อธิบายเพื่อให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า

1. รูปขั้น 5 คือ กายรวมทั้งพฤติกรรมทางกาย หรือส่วนที่
เป็นรูปธรรม

2. เวทนาขั้น 5 คือ ความรู้สึก (สุข ทุกข์ หรือ เฉย ๆ)

3. สัญญาขั้น 5 คือ ความจำ และการหมายรู้

4. สังขารขั้น 5 คือ ความคิดปรุงแต่ง

5. วิญญาณขั้น 5 คือ ความรู้แจ้งในอารมณ์ที่เกิดขึ้นทาง
อายตนะต่าง ๆ เช่น การเห็น การได้ยิน

ในส่วนของ อุปาทาน¹⁴ ได้จำแนกไว้เป็น 4 อย่าง คือ

1. กามุปาทาน (ความยึดมั่นในกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ที่น่าใคร่ น่าพอใจ)

2. ทิณฺฐุปาทาน (ความยึดมั่นในทิณฺฐิ ความเห็น ลัทธิต่าง ๆ)

3. สีลัพพตูปาทาน (ความยึดมั่นในศีลและพรต หรือข้อ
ปฏิบัติ แบบแผน ระเบียบ วิธี ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิพิธีต่าง ๆ)

4. อัตตวาตูปาทาน (ความยึดมั่นในวาตะว่าตัวตน)

¹⁴ (11/262)

ดังนั้น หากกล่าวให้ละเอียด สามารถจำแนกทุกข์ในอริยสัจได้ เป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ ตามอุปาทานที่เกิดขึ้น คือ อุปาทานชั้น 5 หรือทุกข์ที่เนื่องด้วยอุปาทานต่าง ๆ ดังนี้ คือ (1) ทุกข์ที่เนื่องด้วยกามุปาทาน (2) ทุกข์ที่เนื่องด้วยทิฏฐุปาทาน (3) ทุกข์ที่เนื่องด้วยสีลัพพตูปาทาน และ(4) ทุกข์ที่เนื่องด้วยอัตตวาทุปาทาน

ดังนั้น จึงสามารถจำแนกทุกข์ในอริยสัจหรืออุปาทานชั้น 5 ที่จะเกิดขึ้นได้ทั้งสิ้น ตามลำดับจากหายาไปหาละเอียด ดังนี้ คือ ทุกข์ที่เนื่องด้วยทิฏฐุปาทาน ทุกข์ที่เนื่องด้วยสีลัพพตูปาทาน ทุกข์ที่เนื่องด้วยกามุปาทาน และทุกข์ที่เนื่องด้วยอัตตวาทุปาทาน

ทุกข์ในอริยสัจยังสามารถอธิบายในบริบทของ **สังโยชน์ 10**¹⁵ ซึ่งหมายถึงสิ่งผูกมัดหรือร้อยรัดบุคคลไว้กับภพหรือกองทุกข์ การอธิบายตามนัยนี้เป็นที่รู้จักในหมู่นักพุทธทั่วไปมากกว่า อันที่จริงสังโยชน์ 10 ก็มีที่มาจากอุปาทาน 4 (โปรดอ่านเพิ่มเติมจากหนังสือ ปฏิจจสมุปบาท ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์ ที่อ้างแล้ว ในหน้า 39-41)

* จาก **ทิฏฐุปาทาน** และ**สีลัพพตูปาทาน** ถูกขยายออกมาเป็นสังโยชน์ คือ **สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพตปรามาส**

* จาก **กามุปาทาน** ถูกขยายออกมาเป็นสังโยชน์ คือ **กามราคะ และปฏิฆะ**

* จาก **อัตตวาทุปาทาน** ถูกขยายออกมาเป็นสังโยชน์คือ **รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา**

¹⁵ (19/349,351) **สักกายทิฏฐิ** (ความเห็นผิดว่าเป็นตัวตน) **วิจิกิจฉา** (ความลังเลสงสัยหรือขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต) **สีลัพตปรามาส** (ความมงมภายในศีลและพรต) **กามราคะ** (ความติดใจในกามคุณ) **ปฏิฆะ** (ความหงุดหงิดขัดเคือง) **รูปราคะ** (ความติดใจในอารมณ์ของรูปฌาน) **อรูปราคะ** (ความติดใจในอารมณ์ของอรูปฌาน) **มานะ** (ความถือตน) **อุทธัจจะ** (ความฟุ้งซ่าน) **อวิชชา** (ความไม่จริง)

การอธิบายทุกข์ในอริยสัจตามนัยของสังโยชน์ 10 ช่วยทำให้เห็น และเข้าใจเรื่องของทุกข์ในอริยสัจได้ดียิ่งขึ้น และยังทำให้เห็นแนวทางที่จะละทุกข์ในอริยสัจไปตามลำดับได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ

- ทุกข์ในอริยสัจ หรืออุปาทานชั้นลำดับแรกสุดที่บุคคลสามารถละได้ก่อน คือทุกข์ที่มาจากความยึดมั่นในความเห็นผิดในเรื่องตัวตน โดยเห็นผิดว่ารูปธรรมและ/หรือนามธรรมเป็นตัวตน (= สักกายทิฏฐิ, วิจิกิจฉา, สีลัพพตปรามาส)

- ทุกข์ในอริยสัจ หรืออุปาทานชั้นลำดับถัดไปคือทุกข์ที่มาจากความยึดมั่นในรูปธรรม รวมถึงนามธรรมที่เนื่องด้วยรูปธรรม (คือความรู้สึกนึกคิดที่มีรูปธรรม เช่น รูป เสียง ฯลฯ เป็นอารมณ์) ว่าเป็นตัวตน ซึ่งไปรวมอยู่ที่รสชาติที่มาจากรูปธรรมเป็นสำคัญ (= กามราคะ, ปฏิฆะ)

- ทุกข์ในอริยสัจ หรืออุปาทานชั้นลำดับสุดท้ายที่จะละได้คือทุกข์ที่มาจากความยึดมั่นในนามธรรม ที่พ้นไปจากรูปธรรม (คือความรู้สึกนึกคิดที่ไม่เนื่องด้วยรูปธรรมใด ๆ) ว่าเป็นตัวตน ซึ่งไปรวมอยู่ที่รสชาติที่มาจากนามธรรมล้วน ๆ (= รูปราคะ, อรูปราคะ, มานะ, อุทัจจะ และอวิชชา)

สิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติที่มนุษย์จะยึดมั่นถือมั่นได้ เมื่อจำแนกแล้วมีอยู่ 2 สิ่งใหญ่ ๆ คือสิ่งที่ป็นรูปธรรม และสิ่งที่ป็นนามธรรม ดังนั้นความยึดมั่นถือมั่นที่จะเกิดขึ้นได้ คือความยึดมั่นถือมั่นในรูปธรรม และความยึดมั่นถือมั่นในนามธรรมโดยตรง นอกจากนั้นก็มีความยึดมั่นถือมั่นในความเห็นผิดต่อรูปธรรมและนามธรรม จึงทำให้เกิดทุกข์ในอริยสัจได้เป็น 3 ระดับ ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

สมุทัยในอริยสัจ คืออะไร ?

มีพระพุทธวจนะตรัสแสดงไว้ว่า **ตัณหา คือความทะยานอยาก เป็นเหตุแห่งทุกข์**

ความทะยานอยากนี้ หากกล่าวให้ชัด คือความทะยานอยาก ในเวทนาหรือความรู้สึกหรือรสชาติที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสรับรู้เป็นสำคัญ ดังพระพุทธพจน์ที่ได้อ้างไปแล้วว่า **เวทนาเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา**

บุคคลเมื่อมีความทะยานอยาก (ตัณหา) ในรสชาติสัมผัสของสิ่งใด ก็จะมีติดติดอยู่กับสิ่งนั้น และก่อตัวเป็นความยึดมั่นถือมั่น ในรูปแบบต่าง ๆ ขึ้น (อุปาทาน) โดยมีจิตฝังลงไปว่า ด้วยความยึดมั่นถือมั่นนี้ จะทำให้ชีวิตมีความสุข ความมั่นคง และความยั่งยืนที่แท้จริง เมื่ออุปาทานเกิดขึ้น ทุกข์ในอริยสัจหรืออุปาทาน-ขันธ 5 ก็เกิดขึ้น

ตัณหา หรือความทะยานอยาก จำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ **กามตัณหา (ความอยากได้ อยากมี หรือความทะยานอยากในกาม), ภวตัณหา (ความอยากเป็น หรือความทะยานอยากในภพ) และวิภวตัณหา (ความอยากไม่เป็น หรือความทะยานอยากในวิภพ) เกิดขึ้นจากเวทนาที่สัมผัสรับรู้ ดังนี้ คือ**

หากรับรู้ว่าเป็น **สุขเวทนา** จะทำให้เกิดความทะยานอยากไปในทางที่อยากจะได้หรืออยากจะมี (= **กามตัณหา**) หรืออยากดำรงอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับภาวะของสุขเวทนานั้น (= **ภวตัณหา**)

แต่หากรับรู้ว่าเป็น **ทุกข์เวทนา** ก็จะทำให้เกิดความทะยานอยากไปในทางที่จะผลักไสหรือหนีห่างจากภาวะของทุกข์เวทนานั้น (= **วิภวตัณหา**)

ในกรณีที่รับรู้เป็น **อทุกขมสุขเวทนา** (เวทนาที่ยังตัดสินใจไม่ได้ว่า เป็นสุขหรือเป็นทุกข์) ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลแต่ละคนว่าจะตัดสินใจ เวทนานั้นอย่างไร หากตัดสินใจไปในทางที่อยากจะได้หรืออยากจะมี หรืออยากจะทำอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับเวทนานั้น ก็จะทำให้เกิด **กามตัณหา** และ **ภวตัณหา** ตามลำดับ ในทางตรงข้ามหากตัดสินใจไปในทางที่อยากจะได้ผลเสียหรือหนีห่าง ก็จะทำให้เกิด **วิภวตัณหา** ขึ้น

จาก **กามตัณหา** จะนำไปสู่อุปาทาน คือ **กามอุปาทาน**

จาก **ภวตัณหา** และ **วิภวตัณหา** จะนำไปสู่อุปาทาน คือ **ทิฏฐูปาทาน** **สีลัพพตูปาทาน** และ **อัตตวาตูปาทาน**

ตัณหา คือความทะยานอยาก เป็นเหตุแห่งทุกข์ ตามเหตุ และผลดังที่ได้กล่าวมา

นิโรธในอริยสัจ คืออะไร ?

นิโรธ คือความดับทุกข์ ได้แก่ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป การให้บรรณาทิปาฐิตที่กล่าวนี้ มีนัยสำคัญยิ่ง และเป็นหลักการที่จะต้อง ระลึกไว้ให้ดี นิโรธในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่ภาวะที่บุคคลพยายามปฏิบัติ ให้เข้าถึง แต่เป็นภาวะที่จะปรากฏขึ้นมาเอง เมื่อตัณหาถูกดับให้หมด สิ้นไป กิจที่กระทำในนิโรธ จึงได้สอนว่า “ทำให้แจ้ง” หรือ “ทำให้ปรากฏ”

ภาวะความดับทุกข์นี้ก็มีลำดับความดับสิ้นไปของทุกข์ จากหายาบ ไปหาละเอียด ดังเช่นที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อทุกข์ในอริยสัจ กล่าวคือ

* ทุกข์อันเนื่องจากทิฏฐูปาทานและสีลัพพตูปาทานจะถูกดับ ไปก่อนเป็นอันดับแรก เรียกบุคคลผู้ดับทุกข์ระดับนี้ได้หมดสิ้นว่า **พระโสดาบัน** และหากสามารถกระทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบาง

ลงไปอีก จะได้ชื่อว่าเป็น**พระสกทาคามี** เป็นผู้ที่ดับทุกข์ในระดับอบาย-
ภูมิได้อย่างเด็ดขาด

* ทุกข์อันเนื่องจากการอุปาทานจะถูกดับในลำดับถัดไป เรียก
บุคคลผู้ดับทุกข์ระดับนี้ได้หมดสิ้นว่า**พระอนาคามี** เป็นผู้ไม่มีทุกข์อัน
เกิดจากการหรือที่เนื่องกับธรรมชาติฝ่ายรูปธรรมทั้งหมดโดยเด็ดขาด

* ทุกข์อันเนื่องจากอัสถวาอุปาทานจะถูกดับไปเป็นลำดับสุดท้าย
เรียกบุคคลผู้ดับทุกข์ระดับนี้ได้หมดสิ้นว่า**พระอรหันต์** เป็นผู้ไม่มีทุกข์
อันเกิดธรรมชาติฝ่ายนามธรรมทั้งหมดโดยเด็ดขาด และไม่มีสิ่งใดที่จะ
ทำให้เกิดทุกข์ได้อีกต่อไป

มรรคในอริยสัจ คืออะไร ?

มรรค คือทางหรือข้อปฏิบัติให้ถึงภาวะความดับทุกข์
พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดง**อริยมรรคมีองค์ 8** ว่าเป็นทางดำเนิน
ชีวิตอันประเสริฐ เพื่อความดับทุกข์อย่างหมดจดและสิ้นเชิง จำแนก
ได้เป็น

1. สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)
2. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
3. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)
4. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
5. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)
6. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)
7. สัมมาสติ (ระลึกชอบ)
8. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

ขอปฏิบัติทั้ง 8 ประการนี้ อันที่จริงคือพฤติกรรมการแสดงออก
ทั้งหมดของบุคคล ทั้งทางกาย วาจา และใจ การปฏิบัติธรรมในพระ-
พุทธศาสนา หากจะกล่าวให้ครบถ้วน จะต้องปฏิบัติให้ครบทั้ง 8 เรื่อง
ในมรรคมีองค์ 8 จึงจะทำให้ประสบผลและบรรลุถึงภาวะที่เป็นความ
ดับทุกข์ได้อย่างแท้จริง

สัมมาทิฏฐิ (เห็นชอบ)

**สัมมาทิฏฐิ แปลว่าเห็นชอบ หมายถึงมีความเห็นที่ถูกต้อง
หรือมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง**

สัมมาทิฏฐิ เป็นขอปฏิบัติอันดับแรกในองค์มรรค เป็นปัญญา
พื้นฐานหรือปัญญาขั้นต้น ที่บุคคลจะต้องมีหรือจะต้องแสวงหาก่อน
เพื่อใช้เป็นเครื่องนำทางและลากจูงให้ขอปฏิบัติลำดับถัดไปในองค์มรรค
เป็นไปด้วยความถูกต้อง

หมายความว่า การที่บุคคลจะเข้าไปทำหน้าที่หรือเกี่ยวข้องกับ
เรื่องอะไรก็ตาม บุคคลจะต้องแสวงหาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องหรือ
สัมมาทิฏฐิในเรื่องนั้น ๆ ให้มีอย่างเพียงพอเสียก่อน แล้วจึงค่อยเข้าไป
ทำหน้าที่หรือเกี่ยวข้องตามความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องนั้น จึงจะทำให้
ประสบความสำเร็จด้วยดี

หากบุคคลยังไม่มีความรู้ความเข้าใจหรือสัมมาทิฏฐิในเรื่อง
นั้น ๆ ดีพอ แล้วไปทำหน้าที่หรือเกี่ยวข้องเข้า ก็อาจทำให้เกิดปัญหาหรือ
ผลร้ายติดตามมาได้ง่าย

สัมมาทิฏฐิ จึงเปรียบเสมือนเป็น **แผนที่** ที่เป็นเครื่องนำทาง
หรืออาจเปรียบได้กับ **คู่มือ** ที่ติดมาพร้อมกับอุปกรณ์หรือเครื่องใช้ที่
ซื้อมา คู่มือจะบอกให้ทราบถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่ควรรู้ เช่น ชื่อเรียก

และการทำงานของชิ้นส่วนต่าง ๆ วิธีการใช้ การบำรุงรักษา ข้อที่ควรระวัง หรือการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น เป็นต้น

เมื่อบุคคลได้อุปกรณ์หรือเครื่องใช้อะไรมาสักอย่างหนึ่ง อันดับแรกสุดที่จะต้องกระทำก่อน คือการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ที่ระบุอยู่ในคู่มือให้เข้าใจให้ดี แล้วจึงค่อยไปใช้หรือเกี่ยวข้องกับอุปกรณ์หรือเครื่องใช้ นั้น ๆ ตามที่รู้และเข้าใจถูกต้อง ก็จะทำให้สามารถเข้าไปใช้งานและได้รับประโยชน์เป็นอย่างดีและเต็มประสิทธิภาพ มีความปลอดภัย ไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายติดตามมา หากเปรียบเทียบกับบุคคลที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจดีพอ แล้วเข้าไปใช้โดยทันที นอกจากจะไม่สามารถใช้อุปกรณ์หรือเครื่องใช้ดังกล่าว ให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์แล้ว ยังอาจทำให้เกิดอันตรายทั้งแก่ผู้ใช้และแก่อุปกรณ์เครื่องใช้นั้นเอง โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์อีกด้วย

ในกรณีของพระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน การจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตรงตามวัตถุประสงค์และอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องทำก็คือ การแสวงหาความรู้ความเข้าใจที่เป็นสัมมาทิฏฐิในพระพุทธศาสนา

สัมมาทิฏฐิในพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาสาระแสดงไว้ว่า คือ ความรู้ในเรื่อง ทุกข์ , เหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย), ความดับทุกข์ (นิโรธ), และข้อปฏิบัติเพื่อถึงความดับทุกข์ (มรรค) หรืออริยสัจ 4 นั้นเอง

ดังนั้น หลักธรรมใดที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องทุกข์และความดับสิ้นไปแห่งทุกข์ กล่าวได้ว่า นั้นไม่ใช่คำสอนในพระพุทธศาสนา สมดังที่มี

พระพุทธวจนะตรัสไว้ว่า “ในกาลก่อนด้วย ในบัดนี้ด้วย เรายอมบัญญัติ
ทุกข์และความดับแห่งทุกข์ ฯ” ตามที่ได้วางไปแล้ว

กล่าวโดยสรุป **สัมมาทิฏฐิ** ซึ่งเป็นมรรคในองค์แรก ทำหน้าที่
บอกให้รู้ว่าการดำเนินชีวิตที่จะไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นนั้น จะต้องไม่
ดำเนินชีวิตตามความอยากหรือความต้องการของตน แต่ให้ดำเนิน
ชีวิตด้วยปัญญาที่ถูกต้อง และรู้เท่าทันความเป็นจริงในเรื่อง
นั้น ๆ

การดำเนินชีวิตไปตามกรอบของสัมมาทิฏฐิดังที่กล่าวไปนี้
นอกจากจะไม่ทำให้ทุกข์ในอริยสัจคืออุปาทานชั้น 5 เกิดขึ้นในจิตของ
บุคคลแล้ว ยังทำให้กิจหรืองานต่าง ๆ ที่เข้าไปกระทำนั้น เป็นไปด้วยดี
ไม่ก่อปัญหาหรือความเดือดร้อนออกไปในวงกว้างอีกด้วย

ประเด็นที่ยากในเรื่อง **สัมมาทิฏฐิ** คือจะรู้ได้อย่างไรว่า
ความรู้ความเข้าใจในสิ่งหรือเรื่องที่กระทำอยู่นั้น ถูกต้องตาม
ความเป็นจริงหรือไม่ ?

ในที่นี้ขอเสนอว่า ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิตที่
ถูกต้องทั้งในฝ่ายกายและฝ่ายจิต ว่าคืออะไร ต้องการอะไร เพื่ออะไร
ตามที่ได้อธิบายไปแล้วนั้น เป็นรากฐานสำคัญที่จะทำให้ความรู้ความ
เข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ของชีวิต เป็นไปโดยถูกต้องได้ง่ายขึ้น เพราะจะ
ขัดแย้งกับความเป็นจริงของธรรมชาติพื้นฐานนี้ไม่ได้เลย

นอกจากนั้นอาจมีหลักง่าย ๆ ที่พระพุทธเจ้าให้ไว้ สำหรับการ
ประเมินว่าอะไรคือความถูกต้อง โดยพิจารณาจากผลกระทบที่เกิดขึ้น
ว่า จะไม่ก่อความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและแก่ส่วนรวม

เมื่อมีสัมมาทิฏฐิในเรื่องใด ก็เท่ากับว่าเห็นแนวทางที่จะเข้าไป
รับรู้และทำหน้าที่ในเรื่องนั้นได้อย่างถูกต้อง สัมมาทิฏฐิจึงเป็นหลักประกัน
ที่ทำให้การดำเนินชีวิตและการดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เป็นไปด้วยดี
ไม่เกิดผลลัพธ์ที่เป็นทุกข์และความเสียหายเดือดร้อน แต่ประการใด

สมเด็จพระพุทธทวจนะที่ตรัสว่า **บุคคลก้าวล่วงทุกข์ได้ เพราะ
สมทานสัมมาทิฏฐิ**¹⁶

ดังที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า สัมมาทิฏฐิเป็นหลักธรรมที่กว้างขวาง
ครอบคลุมทุกสิ่งและทุกเรื่องในชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้อง ซึ่งแต่ละเรื่องมีรายละเอียดของเนื้อหาที่แตกต่างกันออกไป ในขั้นต้นที่สุด บุคคลจึงควร
แสวงหาสัมมาทิฏฐิที่เป็นความจริงของชีวิตในเรื่องทั่ว ๆ ไปให้เพียงพอ
ก่อน และเพิ่มพูนให้มากขึ้น และลึกซึ้งยิ่งขึ้น จนถึงระดับที่เรียกว่ามี
สัมมาทิฏฐิสมบุรณ์ ก็จะทำให้บุคคลกลายเป็นพระอริยบุคคลขั้นแรก
คือพระโสดาบัน เป็นผู้เข้าใจความจริงของชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
กับชีวิตได้ถูกต้อง หรืออีกนัยหนึ่งคือ เห็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่
ถูกต้อง ไม่ทำอะไรตามความต้องการของตน (=ละสักกายทิฏฐิ) จึงทำให้
มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต (=ละวิจิกิจฉา) และจะไม่ประพฤติหรือ
ปฏิบัติในสิ่งที่เป็นความมมงายใด ๆ อีกต่อไป (=ละสีลัพพตปรามาส)
เพราะรู้แล้วเห็นแล้วถึงแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องนั้น

ต่อจากนี้ไป จะได้กล่าวถึงสัมมาทิฏฐิในเรื่องต่าง ๆ ที่ชีวิตของ
บุคคลทั่วไปจะต้องรู้จัก เกี่ยวข้อง และทำหน้าที่ ตามสมควร พอเป็น
ตัวอย่างแก่บุคคล ที่จะรู้จักและเห็นการทำหน้าที่ของสัมมาทิฏฐิได้ดี
ยิ่งขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ด้วยตนเองได้ต่อไป

¹⁶ (21/49)

สัมมาทิฏฐิในเรื่องปัจจัย 4

สัมมาทิฏฐิเรื่องแรกสุดที่จะต้องรู้และเข้าใจก่อน อย่างที่ได้กล่าวไปแล้วว่า คือสัมมาทิฏฐิในเรื่องของชีวิต ที่จะต้องรู้เข้าใจว่าชีวิตซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 2 ฝ่าย คือฝ่ายกายและฝ่ายจิตนั้น ในแต่ละฝ่ายคืออะไร ? ต้องการอะไร ? เพื่ออะไร ? สัมมาทิฏฐิในเรื่องนี้เป็นพื้นฐานที่สุดที่จะทำให้เกิดความรู้เข้าใจถึงเรื่องอื่นๆ ของชีวิตต่อไปได้ถูกต้อง

สัมมาทิฏฐิในเรื่องถัดไป ที่เป็นเรื่องใกล้ตัว คือเรื่อง**ปัจจัย 4 (อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค)** เป็นสิ่งที่ทุกชีวิตต้องอาศัยเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงและค้ำจุน เพื่อให้ชีวิตฝ่ายกายสามารถดำรงอยู่และทำหน้าที่ได้เป็นปกติ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนพระภิกษุสาวกในเรื่องการพิจารณาปัจจัย 4¹⁷ ไว้ในหลายพระสูตร จึงขอสรุปใจความสำคัญและนำมาลงไว้ในที่นี้ ซึ่งอันที่จริงก็คือเนื้อหาที่เป็นสัมมาทิฏฐิในเรื่องปัจจัย 4 นี้เอง

1. **สัมมาทิฏฐิในเรื่องอาหาร** กล่าวโดยสรุป คือความรู้ความเข้าใจที่ว่า อาหารนี้เป็นสัควาธาตุตามธรรมชาติ รับประทานเพื่อบรรเทาความหิว ป้องกันไม่ให้โรคภัยไข้เจ็บและความทุกข์ทรมานอื่น ๆ เกิดขึ้น ช่วยให้ร่างกายสามารถดำรงอยู่และทำหน้าที่ได้เป็นปกติ ไม่ได้เป็นไปเพื่อความเอร็ดอร่อย เพื่อการบำรุงบำเรอ หรือใช้เป็นเครื่องอวดสถานภาพ

2. **สัมมาทิฏฐิในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม** กล่าวโดยสรุป คือความรู้ความเข้าใจที่ว่า เครื่องนุ่งห่มนี้ เป็นสัควาธาตุตามธรรมชาติ นุ่งห่มเพื่อป้องกันสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด ความร้อน ความหนาว ปิดบังไม่ให้เกิดความอาย

¹⁷ (22/329)

3. **สัมมาทิฏฐิในที่อยู่อาศัย** กล่าวโดยสรุป คือความรู้ความเข้าใจที่ว่า ที่อยู่อาศัยนี้ เป็นสัฏว่าธาตุตามธรรมชาติ มีไว้อาศัยเพื่อป้องกันสัมผัสอันเกิดจากเหลือบ ยุง ลม แดด ความร้อน ความหนาว และบรรเทาอันตรายอันเกิดจากดินฟ้าอากาศ หรือความแปรปรวนของฤดูกาล

4. **สัมมาทิฏฐิในยารักษาโรค** กล่าวโดยสรุป คือความรู้ความเข้าใจที่ว่า ยารักษาโรคนี้ เป็นสัฏว่าธาตุตามธรรมชาติ มีไว้เพื่อรักษาความเจ็บป่วย และบรรเทาทุกข์เวทนาที่เกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยนั้น

เพราะสัมมาทิฏฐิหรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของปัจจัย 4 จึงทำให้บุคคลรู้จักและเข้าไปทำหน้าที่และเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ได้อย่างถูกต้อง

ยกตัวอย่าง เช่น เรื่องอาหาร เมื่อมีสัมมาทิฏฐิ หรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแล้ว จะทำให้รู้จักคุณค่าความหมายของอาหารที่มีต่อกาย และรู้จักที่จะเข้าไปทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับอาหารได้ถูกต้อง เพราะโดยความเป็นจริงแล้ว อาหารทุกชนิดไม่ว่าจะมีรสชาติเป็นอย่างไร มีการปรุงแต่งเช่นไร ราคาเท่าใด หรืออยู่ในบรรยากาศแบบใด ล้วนมีคุณค่าความหมายเหมือนกันหมด และเป็นอย่างเดียวกันหมด ขอให้อาหารนั้นเพียงแต่สะอาด ไม่มีเชื้อโรคหรือสิ่งที่เป็นพิษต่อร่างกายเท่านั้น

ดังนั้น บุคคลจะไม่มีทุกข์ใด ๆ เกิดขึ้นจากการไปรู้และทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารในทางที่ผิด ๆ จะรับประทานอาหารอะไร ก็ได้เมื่อใด ก็เหมือนกันหมดในความรู้สึก ไม่รู้สึก พุ ๆ แพบ ๆ ไปกับเรื่องของอาหาร จิตจะเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาส ไม่ถูกบังคับให้ไปกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ควร โดยเฉพาะในทางทุจริตด้วยเรื่องของอาหาร และยังสามารถเลือกรับประทานได้ตามความเหมาะสมของกาลเทศะในกรณีของปัจจัย 4 อย่างอื่น ก็มีนัยเป็นเช่นเดียวกัน

สัมมาทิฏฐิในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย

เรื่องใกล้ตัวลำดับถัดไปที่จะต้องมึสัมมาทิฏฐิหรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อจะได้รู้จักและเข้าไปทำหน้าที่เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดทุกข์เพราะสิ่งเหล่านี้ คือ สิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลาย เช่น รถยนต์ เครื่องปรับอากาศ อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ ฯลฯ

ปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คือ ความเข้าใจผิดที่เห็นว่าสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลายเป็นเครื่องหมายของความสุขและความสำเร็จในชีวิต และใช้เป็นเครื่องวัดสถานภาพสูง-ต่ำของบุคคล ทั้ง ๆ ที่โดยความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตเท่านั้น จะมีหรือไม่มี ชีวิตก็ยังสามารรดำเนินต่อไปได้ ไม่เหมือนกับเรื่องของปัจจัย 4 ซึ่งเป็นสิ่งที่ชีวิตขาดไม่ได้เลย แต่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย จนเกิดการเสพติด และทำให้เกิดความรู้สึกประหนึ่งว่าจะขาดเสียไม่ได้ เหมือนกับบุคคลที่ติดสิ่งเสพติดอย่างไรวางนั้น จึงทำให้ชีวิตต้องมีความเดือดร้อน ดิ้นรน พุ่ ๆ แพบ ๆ ไปกับสิ่งเหล่านี้ตลอดเวลา

ยกตัวอย่าง เช่น รถยนต์ โดยคุณค่าความหมายที่แท้จริงแล้ว เป็นยานพาหนะที่ช่วยให้เดินทางไปมาได้รวดเร็วขึ้น สะดวกขึ้น หนึ่อยน้อยลงเท่านั้น ไม่ใช่เป็นเครื่องวัดสถานภาพ หรือเป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสำเร็จหรือความน่าเชื่อถือของบุคคล ว่ามีมากหรือน้อยเพียงใด ด้วยสัมมาทิฏฐิตามที่กล่าวมานี้ จึงทำให้บุคคลไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนใจใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องของรถยนต์ เพราะมองเห็นความจริงว่าไม่ว่ารถยนต์จะยี่ห่ออะไร ราคาเท่าไร โดยคุณค่าความหมายแล้ว ล้วนเหมือนกันทั้งสิ้น หรือแม้หากไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อ การใช้ยานพาหนะที่เป็นสาธารณะ ก็ไม่มีความแตกต่างแต่ประการใด

สัมมาทิฐิในเรื่องการเรียน

สัมมาทิฐิ ที่บุคคลจะต้องเรียนรู้และเกี่ยวข้องกับอีกเรื่องหนึ่งคือ **เรื่องการเรียน**

ทำไมมนุษย์จึงต้องมีการเรียน ?

ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของชีวิตมนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยสัญชาตญาณ แต่มนุษย์มีสิ่งที่เรียกว่า **ภาวิตญาณ** ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และฝึกฝน ไม่ได้มีมาเองหรือเกิดขึ้นเองมาแต่กำเนิด มนุษย์ได้พัฒนาและสะสมภาวิตญาณในด้านต่าง ๆ มาตลอด จึงทำให้วิถีการดำรงชีวิตแปลกแยกออกไปจากวิถีธรรมดาของธรรมชาติเป็นอย่างมาก จนทำให้การดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น ๆ ตามลำดับ หากไม่ได้มีการเรียนรู้และฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถมากพอในระดับหนึ่ง ก็ทำให้ไม่สามารถพึ่งตนเองหรือดำรงตนอยู่ในสังคมได้

ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีการเรียน ซึ่งอาจจะเป็นการเรียนในระบบหรือนอกระบบการศึกษาก็สุดแท้แต่ เพื่อฝึกฝนอบรมตนให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น นอกจากนี้การเรียนยังมีวัตถุประสงค์สำคัญอีกประการหนึ่ง คือเพื่อสร้างเสริมความรู้ความสามารถที่จะไปประกอบวิชาชีพ และ**สิ่งที่เป็นผลลัพธ์สูงสุดของการเรียนจริงๆ คือ การเสริมสร้างสติ สมาธิ และปัญญา**ของบุคคลให้แตกฉานและมีมากพอ ทั้ง 3 สิ่งนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่นำไปใช้ในทุกสถานการณ์ของชีวิต เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปด้วยดี และบรรลุเป้าหมายของชีวิตที่ตั้งไว้

การมีสัมมาทิฐิในเรื่องการเรียน จะทำให้บุคคลรู้จักคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของการเรียน รู้จักทำหน้าที่ต่อการเรียนได้ถูกต้อง และได้รับประโยชน์จากเรื่องเรียนอย่างแท้จริงด้วย

สัมมาทิฏฐิในเรื่องการทำงาน เกียรติ ตำแหน่ง ฯลฯ

การทำงาน เป็นเรื่องใหญ่อีกเรื่องหนึ่งในชีวิตมนุษย์ ที่จะต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้อง

ทำไมมนุษย์จึงต้องมีการทำงาน และ/หรือ ประกอบอาชีพ

ทั้งนี้เพราะธรรมชาติของชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะฝ่ายกาย ต้องอาศัยปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต และในปัจจุบันปัจจัย 4 ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติถูกมนุษย์จับจองเป็นกรรมสิทธิ์ไปหมด ทำให้บุคคลไม่สามารถแสวงหาปัจจัย 4 ที่มีอยู่ในธรรมชาตินั้นได้โดยอิสระ และเนื่องจากความจำกัดของบุคคลที่ไม่สามารถแสวงหาปัจจัยทั้ง 4 ให้ได้ครบถ้วนโดยลำพังตนเองเพียงผู้เดียว มนุษย์จึงจำเป็นต้องทำอะไรบางอย่างขึ้น ซึ่งเรียกว่าการทำงาน แล้วนำสิ่งที่ทำขึ้นนั้น ไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 อย่างอื่นที่ยังขาดอยู่ ก็ทำให้สามารถมีปัจจัย 4 ไว้ดำรงชีพอย่างเพียงพอต่อมาได้มีพัฒนาการที่สลับซับซ้อนมากขึ้นในเรื่องการทำงาน จนเกิดเป็นระบบงานที่มีการแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ ซอยลงไปเป็นส่วน ๆ และทำงานที่มีความจำเพาะมากขึ้น นอกจากนั้นมนุษย์ยังได้คิดค้นและสร้างหรือสมมติสิ่งทีเรียกว่า “เงิน” ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหรือสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนปัจจัย 4 ให้มีความสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น จนทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายและคุณค่าของการทำงานและเงินผิดไป และได้ก่อให้เกิดความทุกข์แก่บุคคลและสังคมเพราะความเข้าใจผิดในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก

คุณค่าความหมายในขั้นพื้นฐานของการทำงานที่แท้จริง คือ เป็นวิธีแสวงหาให้ได้มาซึ่งปัจจัย 4 อันเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ดังนั้น ในเรื่องของการทำงานแล้ว ขอให้เป็นงานที่สุจริต
เท่านั้น งานทุกอย่างล้วนมีคุณค่าความหมายขั้นพื้นฐานเหมือนกัน
หมด ไม่มีงานที่สูงหรือต่ำ มีเกียรติหรือไม่มีเกียรติ

เมื่อบุคคลมีความเข้าใจในคุณค่าและความหมายของการทำงาน
ถูกต้อง จะทำให้บุคคลมีความรู้สึกต่องานที่ทำเหมือนกันหมด ไม่รู้สึก
น้อยเนื้อต่ำใจ หรือความรู้สึกหยิ่งผยอง เพราะการทำงานใด ๆ บุคคลจะ
ทำงานอะไรก็ได้ แล้วแต่ความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

ในส่วนที่เป็นความสูงหรือต่ำ มีเกียรติหรือไม่มีเกียรติ ที่แท้จริง
ของการทำงานนั้น คือความรู้ความเข้าใจหรือความรู้สึกของบุคคลใน
การทำงานอะไรก็ตาม ไม่ได้มุ่งหวังเพียงเรื่องของปัจจัย 4 ซึ่งเป็นคุณค่า
ความหมายขั้นพื้นฐานเท่านั้น แต่มีความมุ่งหวังไปถึงคุณค่าความหมาย
ที่สูงส่งและกว้างไกลกว่า เช่นในเรื่องของสังคมส่วนรวมหรือ
เรื่องที่เป็นอุดมคติ ยกตัวอย่าง บุคคลที่ทำงานกวาดถนน ซึ่งไม่ได้
กวาดเพียงหวังให้ได้เงินค่าจ้างเพื่อนำไปซื้อหาปัจจัย 4 เท่านั้น แต่กวาด
ด้วยความรู้สึกที่ประสงค์จะให้บ้านเมืองมีความสะอาด มีความน่าอยู่
เป็นที่เจริญตาเจริญใจ มุ่งหวังให้ผู้คนในสังคมได้อยู่อาศัยกันด้วย
ความรู้สึกที่เป็นสุข หรือหากไปไกลกว่านั้น ก็อาศัยการกวาดถนนนั่นเอง
เป็นการฝึกหัดขัดเกลาและกวาดกิเลสในจิตใจออกไปพร้อม ๆ กัน ฝึก
การเจริญสติ-สมาธิไปในตัว ดังเช่นคำของครูบางท่านที่เสนอแนะไว้ว่า
“การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” ก็ยังทำให้การทำงานนั้น ๆ มีคุณค่า
ความหมายมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นว่า ได้นำเรื่องผลของการทำงานมา
เป็นสิ่งวัดคุณค่าของคน ดังคำที่ว่า “ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน”

จากเรื่องการทำงาน จึงทำให้เข้าใจเรื่องของเกียรติ และ
ชื่อเสียงที่แท้จริงของมนุษย์ด้วยว่า อันที่จริงเป็นสิ่งที่อยู่กับเรื่องของ

การทำงานนี้เอง กล่าวคือ มีเกียรติและชื่อเสียง เพราะได้ทำงานจนเป็นที่ยอมรับและยกย่องจากสังคม การให้เกียรติในสังคมก็เพื่อยกย่องบุคคลให้เป็นที่ปรากฏ เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป ที่จะเอาแบบอย่างและทำตามต่อไป ไม่ได้มีไว้เพื่อให้นำไปยกหูชูหาง และสำคัญผิดว่าตนอยู่สูงกว่าบุคคลอื่นแต่อย่างใด

เกี่ยวกับการทำงานยังมีเรื่องอีกบางเรื่องที่จะต้องรู้จักและทำความเข้าใจ เพื่อให้การทำงานเป็นไปด้วยดี ไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือทุกข์ขึ้นเพราะการทำงาน โดยเฉพาะจากเรื่องของ “ตำแหน่ง”

ในการทำงานที่เป็นระบบที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และมีการจำแนกการทำงานที่ย่อยลงไปและมีความจำเพาะขึ้น เพื่อทำให้ระบบของงานเคลื่อนตัวเป็นไปด้วยดี มนุษย์ได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า “ตำแหน่ง” ขึ้นเพื่อให้รู้ว่าใครที่อยู่ในตำแหน่งใด มีหน้าที่อะไร ต้องดูแลและทำงานในส่วนใด เพื่อให้ระบบงานที่ออกแบบไว้นั้นสามารถดำเนินไปด้วยดี ไม่ติดขัดและทำให้เกิดผลของงานได้ตามที่ประสงค์

ปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คือ ความเข้าใจผิดต่อเรื่อง “ตำแหน่ง” โดยไปเห็นว่าตำแหน่งเป็นสิ่งหรือเครื่องวัดที่บอกให้รู้ว่าใครใหญ่กว่าใคร หรือใครประสบความสำเร็จมากกว่าใคร ทั้ง ๆ ที่โดยความเป็นจริงแล้ว ตำแหน่งเป็นเพียงสิ่งที่บอกให้รู้ว่าใครมีหน้าที่อะไร ต้องทำอะไรในระบบงานเท่านั้น ซึ่งอันที่จริงทุกตำแหน่งมีความสำคัญด้วยกันทั้งนั้น เป็นเสมือนฟันเฟืองน้อยใหญ่ที่ช่วยกันทำงานทั้งระบบดำเนินไปได้ จะขาดอะไรไปไม่ได้เลย

เมื่อบุคคลเข้าใจผิด ก็ทำให้เกิดปัญหาจากตำแหน่งหน้าที่ในการทำงานได้มาก เช่น เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจที่เห็นว่าตำแหน่งที่ทำ

อยู่ชั้นต่ำ เกิดความผิดหวังเสียใจที่มุ่งหวังตำแหน่งใดแล้วไม่ได้ หรือเมื่อ ถูกถอดหรือลดตำแหน่งจากที่ทำอยู่เดิม ในทางตรงข้ามเกิดความหยิ่งลำพอง ที่เห็นว่าตำแหน่งที่ทำอยู่นั้นสูง หรือเมื่อได้รับการเลื่อนตำแหน่งที่สูงขึ้น นอกจากนั้นยังมีปัญหาในความเข้าใจผิดที่เห็นว่าเรื่องตำแหน่ง เป็นเรื่องจริงที่มีอยู่จริง ทั้งที่ความจริงแล้วเป็นเพียง “หัวโขน” หรือสิ่งที่ สมมติขึ้นเท่านั้น จึงทำให้บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งเกิดปัญหาและความทุกข์ อันเนื่องมาจากเข้าไปแบกรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน เพราะเห็นว่า เป็นปัญหาของเราผู้มีตำแหน่ง ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้วเป็นปัญหาของหน่วยงาน ไม่ใช่ปัญหาของเรา เพราะหากเพียงบุคคลลาออกหรือไม่ได้อยู่ใน ตำแหน่งนั้นเพียงนั้น ปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ ก็ไม่เป็นปัญหาอีกต่อไป การรู้จักและมีการวางตนต่อการดำรงตำแหน่งได้ถูกต้อง ทำให้บุคคล สามารถรักษาจิตของตนให้เป็นปกติสุขอยู่ได้ แม้ว่าจะมีปัญหาเกิดขึ้น ในการทำงานเพียงใดก็ตาม

เรื่อง “เงิน” เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากและวุ่นวาย ในชีวิตของมนุษย์ได้มาก ซึ่งเห็นว่าควรจะได้กล่าวถึงด้วย

คุณค่าความหมายที่แท้จริงของ “เงิน” คือสิ่งสมมติขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนปัจจัย 4 สิ่งที่มีคุณค่าและความหมายต่อชีวิตจริง ๆ คือปัจจัย 4 ต่างหาก ลำพัง เงินเองไม่ได้มีค่าหรือความหมายโดยตัวเอง แต่ที่มีค่าขึ้นมาก็เพราะได้รับความยอมรับว่า สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 ได้เท่านั้น

การที่เงินสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 ได้นั้น ทำให้ มนุษย์เกิดความหลงผิดไปเป็นอย่างมาก คือแทนที่จะเห็นว่าเงินเป็น เพียงสิ่งอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนปัจจัย 4 และอันที่จริงชีวิต ไม่ได้ต้องการปัจจัย 4 อะไรมากมาย สิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือการทำงาน

ที่ทำให้เกิดคุณค่าในตัวมนุษย์ เพราะมนุษย์จะไม่มีคุณค่าในตัวเลย หากไม่ได้ทำงาน แต่กลับไปเห็นผิดว่าเงินเป็นเสมือนพระเจ้าที่สามารถ ดลบันดาลให้ได้สิ่งต่าง ๆ สมใจปรารถนา จนสามารถทำอะไรก็ได้ แม้วางแผนที่ทำนั้น จะเป็นไปได้ในทางทฤษฎีและทำให้หมดคุณค่าในตัวเอง หรือทำให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนแก่บุคคลและสังคมก็ตาม เพื่อให้ได้เงินมา มาก ๆ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ากลัวมาก

สัมมาทิฐิในเรื่องการมีครอบครัว

เรื่องการมีครอบครัวเป็นเรื่องใหญ่อีกเรื่องหนึ่งในชีวิตมนุษย์ ที่จะต้องทำความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง

บุคคลทั่วไป มักจะมีความเห็นว่าการมีครอบครัวเพื่อความ สุข ความอบอุ่น และความมั่นคงของชีวิต มีบุคคลที่จะอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุข กันไปจนตลอดชีวิต มีบุตรหลานที่จะช่วยดูแลในยามเจ็บไข้และเมื่อเข้าสู่วัยชรา ความเข้าใจดังกล่าวนี้ ก็นับว่าเป็นความถูกต้องในระดับหนึ่ง แต่ความเข้าใจแบบนี้ก็อาจนำมาซึ่งความทุกข์และความผิดหวังมากมาย ได้ง่าย เพราะมีสักกี่ครอบครัวที่กล่าวได้อย่างเต็มปากและภาคภูมิใจว่า ได้ประสบความสำเร็จและความสุขอย่างที่ปรารถนาของตน

แต่สำหรับ **บุคคลผู้มีเป้าหมายชีวิตเพื่อความดับทุกข์ดับกิเลส** และยังประสงค์จะมีครอบครัว ก็สามารถมีครอบครัวได้ เพราะแม้แต่ พระอริยบุคคลในระดับต้น คือพระโสดาบันและพระสกทาคามีก็ไม่มี ขอรหัสหรือขอรำกัดในเรื่องการมีครอบครัวแต่ประการใด แต่บุคคลต้อง ปรึบความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าและความหมายของการมีครอบครัวใหม่

ด้วยการยอมรับว่าตนยังมีจิตใจและปัญญาไม่เข้มแข็งพอ ยังไม่สามารถเอาชนะหรืออยู่เหนือสิ่งโยชน์เบื้องกลาง คือ กามราคะและปฏิฆะได้

ดังนั้น สาระสำคัญของการมีครอบครัวในแบบหลังนี้ จึงไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่ความสุขและความมั่นคงของชีวิต เป็นต้น อย่างในบุคคลทั่วไปตามที่กล่าวไปข้างต้น แต่กลับมีเป้าหมายอยู่ที่ เพื่อศึกษาและเรียนรู้ให้เกิดความรู้แจ้งในเรื่องกามราคะและปฏิฆะเป็นสำคัญ จนเกิดปัญญาสามารถเอาชนะสิ่งโยชน์ทั้ง 2 นี้ได้ในที่สุด บุคคลจึงไม่เกิดทุกข์เพราะความผิดหวังหรือสมหวังในเรื่องชีวิตครอบครัวเท่าใด เพราะไม่ใช่จุดมุ่งหมายตั้งแต่นั้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีครอบครัวแล้ว ก็ต้องทำหน้าที่ให้ครบถ้วนตามที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนในเรื่องทิส ๖ ด้วย จะละเลยไม่ได้ เพื่อให้การมีครอบครัวดำเนินไปด้วยดี

สัมมาทิฐิในเรื่องอายตนะ 6

สัมมาทิฐิที่จะกล่าวต่อไป คือ เรื่องอายตนะ 6 เป็นสัมมาทิฐิในเรื่องสำคัญที่เป็นต้นทาง สำหรับการเข้าถึงความดับทุกข์ดับกิเลสโดยตรง

อายตนะ 6 เป็นเครื่องเชื่อมต่องให้เกิดการรับรู้ มี 6 อย่าง เรียกให้ชัดว่าอายตนะภายใน จะทำหน้าที่เชื่อมต่อกับอายตนะภายนอกที่ถูกต้องกัน จึงทำให้เกิดการรับรู้ขึ้น

ตา	+	รูป (สี)	----> เห็น
หู	+	เสียง	----> ได้ยิน
จมูก	+	กลิ่น	----> ได้กลิ่น
ลิ้น	+	รส	----> รุรส
กายประสาท	+	สิ่งตองกาย	----> รูสิ่งตองกาย
ใจ	+	เรื่องที่รู้ทางใจ	----> รูเรื่องในใจ

อายตนะเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่ทำให้เกิดการรับรู้ขึ้น

เมื่อมีการรับรู้เกิดขึ้นแล้ว หากมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาหรือ
เสพรสชาติที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ ซึ่งก็คือเวทนาอย่างที่ต้องการแล้ว
จะนำไปสู่กลไกตามที่แสดงไว้ในปฏิจจสมุขปาท คือ ---> ตัณหา --->
อุปาทาน ---> ภพ ---> ชาติ ---> ชรามรณะ จนเกิดเป็นกองทุกข์ขึ้น

แต่หากการรับรู้ที่เกิดขึ้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ ให้เกิด
ปัญญาารู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่รับรู้ นั้น จะนำไปสู่ สติปัญญา --->
โพชฌงค์ 7 ---> วิชา ---> วิมุตติ หรือภาวะที่พ้นทุกข์ในที่สุด

การมีสัมมาทิฐิ หรือความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่อง
อายตนะ 6 จะทำให้บุคคลรู้ถึงจุดเริ่มต้นซึ่งเป็นทีก่อตัวของอริยสัจ
ที่ทำให้เกิดเป็นเส้นทางชีวิตทุกข์ หรือเส้นทางชีวิตไม่ทุกข์ต่อไป
โดยเริ่มที่อายตนะ 6 นี้เอง และขึ้นกับว่าเมื่อมีการรับรู้เกิดขึ้นที่
อายตนะแล้ว จะมีตัณหา หรือความถูกต้อง เป็นตัวนำในการ
ดำเนินชีวิตต่อไป

การรู้จักวางท่าทีที่ถูกต้องต่อการรับรู้ที่อายตนะเพื่อการเรียนรู้นั้น
ทำให้บุคคลมีแต่ได้หรือกำไรโดยส่วนเดียว กล่าวคือ ได้ปัญญา เพิ่มพูน
ขึ้นตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ถูกหรือที่ผิดก็ตาม ดังคำที่กล่าวว่า
“ผิดเป็นครู หรือถูกก็เป็นครู” การปฏิบัติธรรมทั้งหมดในพระพุทธ-
ศาสนา อันที่จริงอยู่ตรงอายตนะนี้เอง คือการฝึกหัดรับรู้ต่ออารมณ์ทุกครั้ง
ให้เป็นไปเพื่อศึกษาเรียนรู้และเกิดปัญญาารู้แจ้งในสิ่งที่รับรู้ นั้น และคอย
ระมัดระวังไม่ให้รับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ตามความอยากของตน เพื่อแสวงหา
รสชาติของเวทนาตามที่ต้องการ จนถึงที่สุดของการปฏิบัติ จะมีแต่การ
รับรู้ที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว ไม่มีการรับรู้ตามความอยากของตน เกิดขึ้น
อย่างเด็ดขาด ผลลัพธ์คือความดับทุกข์ดับกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง

สัมมาทิฏฐิในเรื่องขั้น 5

ขั้น 5 เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ในฐานะเป็นที่ตั้งของทุกข์ในอริยสัจโดยตรง เมื่อมีอุปาทานหรือความยึดมั่นในขั้น 5 เกิดขึ้น ก็จะทำให้เกิดเป็นอุปาทานขั้น 5 ซึ่งเป็นทุกข์ในอริยสัจ ดังที่ได้อธิบายไปแล้ว แต่ในบทนี้จะอธิบายในอีกลักษณะหนึ่ง ในแบบประยุกต์ เพื่อการปฏิบัติที่ยั่งยืนยิ่งขึ้น

มีพระพุทธพจน์บทหนึ่งที่ว่าสำคัญ และจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ได้กล่าวไปนี้ดีขึ้น จึงขอนำมาเสนอให้พิจารณาพระพุทธพจน์ที่ว่านั้น คือ “ธรรมทั้งปวงมีเวทนาเป็นที่ประชุมลง”¹⁸ ซึ่งมีความหมายว่า ความเป็นไปของธรรมต่าง ๆ ล้วนดำเนินไปสู่จุดหมายคือเวทนา หรือเพื่อเวทนาเป็นสำคัญ

ในบทนี้ จะแสดงให้เห็นว่าในการปฏิบัติที่ยั่งยืนนั้น สามารถพุ่งเล็งไปที่เวทนาเพียงเรื่องเดียวก็ได้ ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุดที่ถูกยึดมั่นถือมั่นแล้ว ทำให้เกิดอุปาทานขั้น 5 หรือทุกข์ในอริยสัจทั้งหมดได้

เวทนาทั้งหมดตามที่แสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร จำแนกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. เวทนาทางกาย
2. เวทนาทางใจที่มีอามิส
3. เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส

แต่ละกลุ่มจำแนกย่อยลงไปเป็น สุขเวทนา ทุกขเวทนา และอทุกขมสุขเวทนา รวมเป็น 9 ประการด้วยกัน (โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมในเรื่อง

¹⁸ (23/189)

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หน้า 32-41 ของหนังสือสติปัฏฐาน 4 ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์ จัดพิมพ์โดยธรรมสถานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ย.2554)

จะเห็นได้ว่า **เวทนาทั้ง 3 กลุ่ม ล้วนเป็นผลที่เกิดมาจาก**
ชั้นอื่น ๆ ทำหน้าที่ปรุงแต่งร่วมกันทั้งสิ้น

เวทนาทางกาย เป็นผลที่เกิดมาจาก**ปฏิขัมผัส** หรือ**สัมผัส** ทางรูป คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ซึ่งเป็นรูปชั้นและอายตนะภายใน ไปกระทบกับ รูป เสียง กลิ่น รส และโณภูมิจึงพะ ซึ่งเป็นอายตนะภายนอก แล้วเกิด**วิญญาน**ทางอายตนะชั้นรับรู้

เวทนาทางใจที่มีอามิส เป็นผลที่เกิดจาก**อวิจณสัมผัส** หรือสัมผัสทางนาม เมื่อเกิดการรับรู้ที่เป็นปฏิขัมผัส รับรู้ทางกายแล้ว จะมีกระบวนการรับรู้เกิดสืบเนื่องต่อไปอีกทางมโนหรือใจ ต่อจากนั้นจะมีสัญญาและสังขาร ซึ่งเรียกรวมว่า**จินตนาการ** เข้ารวมปรุงแต่ง จนทำให้เกิดเป็น**เวทนาทางใจที่มีอามิส**ขึ้น

ส่วน **เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส** เป็นผลที่เกิดจาก**อวิจณสัมผัส** รับรู้ทางใจเพียงอย่างเดียว โดยอาศัย สัญญาและสังขาร ที่พ้นไปจากอารมณ์ที่มาจากรูป เสียง กลิ่น รส และโณภูมิจึงพะ ปรุงแต่งจนเกิดเป็นธรรมารมณ์ที่เรียกว่า **ปฏิภาคนิमित** หรือที่ละเอียดยิ่งขึ้นคือ ธรรมารมณ์ที่เพิก**ปฏิภาคนิमित** จนทำให้เกิดเป็น**เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส**ขึ้น

การมีสัมมาทิฐิในเรื่องขั้น 5 นี้ทำให้รู้แจ้งว่า เพราะความยึดมั่นถือมั่นใน **เวทนาทางกาย** รวมทั้ง**เวทนาทางใจที่มีอามิส** จะนำไปสู่อุปาทานขั้นหรือทุกข์ในอริยสัจในระดับที่เรียกว่า **กามภพ** และเพราะความยึดมั่นถือมั่นใน **เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส** จะนำไปสู่อุปาทานขั้นหรือทุกข์ในอริยสัจในระดับที่เรียกว่า**รูปภพ** และ **อรุภพ**

กล่าวโดยสรุป เพราะความยึดมั่นถือมั่นในเวทนา 3 ประเภท
นี้เอง ที่เป็นสาเหตุทำให้บุคคลต้องเวียนว่ายในวัฏสงสาร คือภพ
ทั้ง 3 และจมอยู่ในทุกข์ในอริยสัจตลอดกาลนาน การหลุดพ้น
จากทุกข์ในอริยสัจในที่นี้ เมื่อพิจารณาในแง่ของเวทนา ก็คือการ
ที่สามารถดำรงตนอยู่เหนืออำนาจหรืออิทธิพลบีบคั้นจากเวทนา
ทั้งหลายเหล่านี้โดยสิ้นเชิงนั่นเอง

สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

สัมมาสังกัปปะ เป็นมรรคองค์ที่ 2 ซึ่งบุคคลจะต้องรู้จักและ
ฝึกปฏิบัติในลำดับถัดไปต่อจากสัมมาทิฏฐิที่ได้กล่าวโดยละเอียดไปแล้ว

สัมมาสังกัปปะ คือความดำริชอบ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้
อธิบายไว้ว่า คือความดำริในการออกจากกาม (**เนกขัมมสังกัปป**)
ความดำริในการออกจากพยาบาท (**อพยพาสังกัปป**) และความ
ดำริในการออกจากการเบียดเบียน (**อวิหิงสาสังกัปป**)

การมีสัมมาทิฏฐิ ทำให้บุคคลรู้ว่าควรจะเข้าไปรับรู้และทำหน้าที่
หรือเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แต่เมื่อเข้าไปทำหน้าที่จริงๆ ทั้ง ๆ
ที่รู้ ก็ยังอาจมีความรู้สึกชอบหรือชังของบุคคลที่มีต่อเรื่องหรือสิ่งนั้น ๆ
เขารบกวน และทำให้เกิดการเบียดเบียนของการกระทำ ออกนอกรูปจาก
คลองของสัมมาทิฏฐิ คือเรื่องความทุกข์และความดับทุกข์ แล้วไปกระทำ
ตามความรู้สึกที่ชอบและชังนั้น จนทำให้เกิดการเบียดเบียนกันขึ้นใน
ทางใดทางหนึ่ง นำมาซึ่งความทุกข์และเดือดร้อนที่ขยายตัวออกไป

ดังนั้น จึงต้องมีปัญญาที่เรียกว่า **สัมมาสังกัปปะ คอย**
กำกับจิตไม่ให้ดำริไปหลงรักหรือหลงชอบ (=เนกขัมมสังกัปป)

ไม่ให้ดำริไปหลงเกลียดหรือหลงชัง (=อพยาบาทสังกัป) และไม่ให้อำริไปหลงกระทำตามอารมณ์ที่ชอบที่ชังนั้น จนทำให้เกิดความเบียดเบียน หรือความทุกข์ทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น (=อวิหิงสาสังกัป)

องค์มรรคทั้ง 2 คือ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ พระพุทธเจ้าได้สงเคราะห์จัดให้อยู่ในกลุ่มของ ปัญญาชั้น ๓ ซึ่งเป็นปัญญาที่เป็นเครื่องนำทาง และปัญญาที่คอยกำกับจิต เมื่อมีองค์มรรคทั้ง 2 นี้แล้ว ก็ทำให้สามารถปฏิบัติมรรคองค์อื่น ๆ ต่อไปโดยถูกต้องได้ง่ายขึ้น

สัมมาวาจา (เจรจาชอบ)

สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)

สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)

เมื่อมีสัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะแล้ว หมายความว่าบุคคลมีความพร้อมทั้งในส่วนของการรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องที่จะเข้าไปรับรู้ และเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งในส่วนของการปัญญาที่สามารถควบคุมจิตไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อารมณ์ชอบหรือชัง จึงเป็นผู้ที่พร้อมที่จะเขาเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องต่อไปอย่างแท้จริง

ในขั้นต่อไป คือการเข้าไปเผชิญและทำหน้าที่จริง ๆ ต่อสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหรือความทุกข์เพราะการเข้าไปทำหน้าที่นั้น ๆ เมื่อประมวลแล้ว จำแนกได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ 2 กลุ่ม คือ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอก และ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน

การกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอก ที่บุคคลสามารถกระทำได้ทั้งหมด โดยสรุป คือ ด้วยวาจา ด้วยกรกระทำทางกาย และด้วยการเลี้ยงชีพ ซึ่งก็คือองค์มรรคในข้อถัดไป คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ การกระทำที่กล่าวนี้จะเป็นไปอย่างถูกต้องหรือไม่

อันที่จริงขึ้นกับสัมมาทิฐิโดยตรง หากบุคคลมีสัมมาทิฐิและดำเนินไปตามสัมมาทิฐิที่เป็นเครื่องนำทาง การกระทำต่าง ๆ ย่อมเป็นไปโดยถูกต้อง

และเพื่อกำกับการกระทำต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความผิดพลาดขึ้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนถึงการปฏิบัติในองค์มรรคกลุ่มนี้ให้รัดกุมยิ่งขึ้นไปอีก โดยตรัสสอนในเรื่อง **สัมมาวาจา** ให้ละเว้นการพูดที่เป็นเท็จ คือ คำไม่จริง เว้นจากคำหยาบคาย คือ การประทุษร้ายด้วยคำพูด เว้นจากการส่อเสียด คือ การพูดที่ยุให้แตกแยกกัน เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ คือ การพูดที่ไม่รู้จักกาลเทศะ และไม่อยู่ในครรลองแห่งเหตุผล นอกจากนั้นตรัสสอนให้พูดแต่ความจริง ที่เป็นประโยชน์ รุกกาลเทศะ และประกอบด้วยเมตตา

สำหรับ **สัมมากัมมันตะ** ทรงสอนให้เว้นจากการกระทำทางกายที่ไปประทุษร้ายหรือเบียดเบียนผู้อื่น ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต (**ปาณาติบาต**) เรื่องที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน (**อทินนาทาน**) และเรื่องที่มีความหมายพิเศษในจิตใจของบุคคล (**กาเมสุมิจจาจาร**) ในเรื่องของชีวิตและทรัพย์สินนั้น เป็นที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วว่าคืออะไร ส่วนในเรื่องที่มีความหมายพิเศษในจิตใจของบุคคล เป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่บุคคลจะต้องรู้จักสังเกตให้ดี เพราะบุคคลแต่ละคนได้ให้ความหมายพิเศษแก่สิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป

สิ่งที่มีความหมายพิเศษในจิตใจของบุคคลโดยทั่วไป คือ บุตร ภรรยา สามี หรือบุคคลในครอบครัว และการกระทำที่เป็นกาเมสุมิจจาจาร มักจะพุ่งเป้าไปเฉพาะเรื่องของการลวงเกินทางเพศเท่านั้น ซึ่งก็เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ครอบคลุมความหมายอย่าง

ที่ประสงค์ เพราะแม้แต่การลวงเกินกันอาจจะด้วยเพียงการใช้สายตา หรือกิริยาท่าทางบางอย่างที่ไม่เหมาะสม แล้วทำให้เกิดความบาดหมาง ไม่พอใจ หรือเลยเถิดไปเป็นความอาฆาตพยาบาทของเวรต่อกัน ก็นับว่า เป็นการกระทำผิดในเรื่องกาเมสุมิจฉาจารย์แล้ว

ในประเด็น สิ่งที่มีความหมายพิเศษนี้ ขอให้ตระหนักว่ามีความหมายกว้างขวาง ขึ้นอยู่กับบุคคลว่าจะให้ความหมายพิเศษแก่สิ่งใด เช่น เสื้อผ้าชุดเก่า ๆ บางชุด หรือหมอนใบเก่า ๆ อย่างที่เรียกว่า “หมอนเนา” ซึ่งมีความหมายและความผูกพันอย่างลึกซึ้งในจิตใจของบุคคลบางคน ก็ต้องมีความระมัดระวังที่จะไม่ไปก้าวล่วง ละเมิด หรือทำให้เกิดความเสียหายขึ้น เพราะสามารถทำให้เกิดความบาดหมาง ไม่พอใจ เป็นต้น ขึ้น และจัดเป็นการกระทำผิดในเรื่องกาเมสุมิจฉาจารย์ได้

ส่วน **สัมมาอาชีวะ** คือการเลี้ยงชีพชอบ เป็นการกระทำต่อสิ่งภายนอกในลักษณะที่นำสิ่งต่าง ๆ จากภายนอกมาหล่อเลี้ยง หรือ ค้ำจุนให้ชีวิตฝ่ายกายสามารถดำรงอยู่ได้เป็นปกติสุข บุคคลก็ต้องรู้จัก และทำหน้าที่นี้ให้ถูกต้องด้วย กล่าวคือ ไม่ให้มากเกินไปหรือน้อยไป และไม่ให้เป็นโทษต่อกายในทางใดทางหนึ่ง รวมถึงการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นช่องทางของการกระทำเพื่อให้ได้รับสิ่งต่าง ๆ มาหล่อเลี้ยงกาย ก็ต้องเป็นอาชีพที่ถูกถูกต้องด้วย

ในเรื่องการประกอบอาชีพ พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนในแง่เว้นการค้าขายที่ไม่พึงทำ หรือ**มิจฉาวิชชา** ซึ่งมี 5 อย่าง คือ **ค้าอาวุธ** **ค่านุषย** **คาสัตว์สำหรับฆ่าเป็นอาหาร** **คานองเมา** และ**ค้ายาพิษ**

กล่าวโดยสรุป การกระทำทั้งหมดทั้งสิ้นต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอก มีเรื่องราวที่กระทำได้ตามองค์มรรคทั้ง 3 ที่ได้กล่าวไปแล้ว

องค์มรรคทั้ง 3 ในกลุ่มนี้ พระพุทธเจ้าได้สังเคราะห์จัดให้อยู่ในกลุ่มของ **ศีลขันธ์** ซึ่งเพ่งเล็งถึงการฝึกหัดขัดเกลาในเรื่องพฤติกรรม การแสดงออกของบุคคล ทางกายและวาจา ในการไปทำหน้าที่เกี่ยวข้อง และสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกให้ถูกต้อง

บุคคลเมื่อมีสัมมาทิฐิ จะทำให้สังโยชน์ คือ **สักกายทิฐิ** และ **วิจิกิจฉา** หมดสิ้นไป และเมื่อสามารถปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอกได้ถูกต้อง จะทำให้สังโยชน์ คือ **สีลัพพตปรามาส** หมดสิ้นไป ผลที่ได้รับคือความไม่เดือดร้อนใจใดๆ อันเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของตน ซึ่งในภาษาธรรมเรียกว่า **อวิปปฏิสาร** เป็นผู้พ้นจากอบายหรือความเสื่อมทั้งปวง ชีวิตจะมีแต่ความสุขและความก้าวหน้ายิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยส่วนเดียว บุคคลผู้สามารถปฏิบัติองค์มรรคสมบุรณ์มาถึงระดับนี้เรียกว่า **พระโสดาบัน** เป็นผู้มีศีลบริบูรณ์ ที่เรียกว่า **อริยกันตศีล** (ศีลที่พระอริยเจ้าสรรเสริญ) หมดสิ้นทุกขันธ์เนื่องมาจากความยึดมั่นในความเห็นผิด และการกระทำต่อสิ่งต่าง ๆ ภายนอกอย่างผิด ๆ ได้โดยเด็ดขาด

สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

สัมมาสติ (ระลึกชอบ)

สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

องค์มรรคทั้ง 3 ในกลุ่มนี้ พระพุทธเจ้าได้สังเคราะห์จัดให้อยู่ใน **สมาธิขันธ์** เป็นมรรคที่มีบทบาทในการปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน คือ จิต ให้ถูกต้อง หลักธรรมในหมวดสิกขา 3 จึงใช้คำว่า **อธิจิตตสิกขา** แทน ไม่ใช่คำว่า **อธิสมาธิสิกขา** ซึ่งแตกต่างกับสิกขาในอีก 2 หมวดที่ใช้คำเดียวกันกับหมวดธรรม คือ ศีลและปัญญา โดยใช้คำว่า **อธิศีลสิกขา** และ **อธิปัญญาสิกขา** ตามลำดับ

การปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน คือ จิต นี้ มีการปฏิบัติเป็น 2 ขั้นตอน คือ การฝึกฝนให้จิตมีคุณภาพในด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนด และการนำจิตที่มีคุณภาพนั้น ไปใช้ทำกิจต่าง ๆ ให้สำเร็จประโยชน์ตามที่ประสงค์

สัมมาวายามะ คือพยายามชอบ ได้ตรัสสอน ให้ฝึกฝนจิตให้มีความเพียร หรือพลังที่จะขับเคลื่อนและดำเนินการต่าง ๆ ; ความสำเร็จใด ๆ ที่จะเกิดขึ้น ต้องอาศัยพลังในการขับเคลื่อน รวมทั้งผลักดันและฝ่าฟันอุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางทั้งหลาย จนกว่าจะบรรลุจุดหมาย หากจิตไม่มีความเพียรหรือพลังในการขับเคลื่อน ก็ไม่สามารถกระทำอะไรให้เกิดเป็นผลขึ้นมาได้

ในเรื่องของความเพียรนี้ นอกจากมีพลังแล้ว ยังจะต้องมีการบอหรือทิศทางในการขับเคลื่อนให้ถูกต้องอีกด้วย พระพุทธเจ้าให้หลักไว้ว่า จะต้องระมัดระวังไม่ไปในทิศทางที่เป็นอกุศล ซึ่งเป็นความเสื่อมและหายนะ หรือหากกำลังอยู่ในทิศทางดังกล่าว ก็ให้รีบเลิกและถอนตัวออกเสีย ให้เป็นไปแต่ในทางที่เป็นกุศล ซึ่งเป็นความเจริญและปลอดภัย ตลอดจนเพียรรักษาให้ดำรงอยู่แต่ในทิศทางนี้ให้ได้ ไม่ให้เกิดความพลั้งพลาด และหากดีกว่านั้น คือพยายามปรับปรุงให้เป็นกุศลที่ดีขึ้นประณีตยิ่งขึ้นตลอดเวลา

สำหรับ **สัมมาสติ** คือระลึกชอบ ได้ตรัสสอนให้ฝึกฝนและพัฒนาจิต ให้มีสติเกิดขึ้นมาก ๆ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยฝึกฝนให้มีการระลึกต่อทุกสิ่งที่ได้รับรู้ให้ถูกต้องยิ่งขึ้น ๆ โดยเฉพาะรู้เท่าทันในแง่ที่ว่า เป็นคุณและประโยชน์ หรือเป็นโทษและก่อให้เกิดความเดือดร้อน เพื่อที่จะได้จัดการแกสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ได้อย่างถูกต้อง พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ฝึกฝนการระลึกให้ถูกต้องในเรื่องของ กาย เวทนา จิต และ ธรรม ตามระบบที่เรียกว่าสติปัฏฐาน 4 (โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมจากหนังสือสติปัฏฐาน 4 ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์ ที่ได้วางแล้ว)

ส่วน **สัมมาสมาธิ** คือตั้งจิตมั่นชอบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนา และปรับปรุงคุณภาพของจิต ให้มีความพร้อมและความเหมาะสมที่จะทำภารกิจต่าง ๆ ได้ด้วยดี และอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวโดยสรุป คือคุณภาพของจิตที่มีความผ่องใส (ปริสุทฺโธ) ตั้งมั่น (สมาหิต) และคล่องแคล่วว่องไว (กมุทนีโย) ปราศจากนิรารมณ์ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดขวางจิตไม่ให้ก้าวหน้า เป็นจิตที่อยู่ในอำนาจการควบคุมของสติ และมีความสุขที่ละเอียดประณีตยิ่งกว่าความสุขที่มาจาก รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย หลอเลี้ยวจิต ในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงภาวะที่เรียกว่า รูปฌาน 4

สำหรับการปฏิบัติสมาธิเพื่อเข้าถึงภาวะรูปฌาน 4 นั้น ในพระไตรปิฎก ได้แสดงวิธีการปฏิบัติไว้หลายรูปแบบ เช่น **กสิณ 10** และ **อานาปานสติ** แล้วแต่อัธยาศัยของบุคคล แต่โดยทั่วไปการปฏิบัติใน 2 รูปแบบข้างต้น มีข้อดีและข้อด้อยที่แตกต่างกัน เช่น ข้อดีของกสิณ คือเป็นอารมณ์หยาบที่กำหนดได้ง่าย แต่ข้อด้อยคือต้องใช้สายตาในการเพ่งมาก จึงอาจทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดอาการปวดประสาทตาหรือกล้ามเนื้อตาได้มาก ส่วนอานาปานสติมีข้อดีคือสะดวกและสามารถปฏิบัติได้ในทุกหนแห่ง ส่วนข้อด้อยคือเป็นอารมณ์ละเอียดที่กำหนดได้ค่อนข้างยาก และการตามรู้ลมหายใจอย่างเป็นธรรมชาติ ก็ทำได้ยากเช่นกัน

ในหนังสือนี้ ขอแนะนำการปฏิบัติอานาปานสติเพื่อการเข้าถึงภาวะรูปฌาน 4 โดยสังเขป พอใหญ่เป็นแนวทางคร่าว ๆ เท่านั้น ซึ่งเป็นการสรุปจากคัมภีร์และประสบการณ์ของอาจารย์ผู้สอนบางท่าน

ก่อนการปฏิบัติควรตัด **ปฬิโพ** หรือเครื่องกังวลใจต่าง ๆ ออกไปก่อน หาสถานที่ที่สงบ ปลอดภัยจากการรบกวนของคุณ จากนั้นนั่งขัดสมาธิที่เรียกว่า “ท่าดอกบัว” หรือ “ท่าขัดสมาธิเพชร” ท่าเหล่านี้ทำให้กายมี

ความมั่นคง ไม่เกิดการโยกคลอนอันจะส่งผลรบกวนจิต ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงภาวะของรูปฌานได้ เพราะเมื่อเข้าถึงภาวะของรูปฌานแล้ว จะไม่มีการรับรู้ทางประสาทต่าง ๆ ที่เนื่องกับกายทั้งหมด คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย-ประสาท จะมีการรับรู้แต่ทางใจหรือมโนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น การโยกคลอนของกายจะทำให้จิตต้องมารับรู้ทางกาย และทำให้ไม่สามารถรับรู้อยู่แต่เพียงทางใจอย่างเดียวได้ ต่อจากนั้นให้ตั้งกายให้ตรง ดำรงสติอยู่เฉพาะหน้า เมื่อหายใจเข้าและหายใจออก ก็ให้มีสติตามรู้ลมหายใจที่เข้าและออกนั้นไปตามที่เป็นอยู่จริง ไม่ว่าลมหายใจจะยาวหรือสั้น ก็ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ

ในตอนต้นของการปฏิบัติ ให้มีสติตามรู้ลมที่เข้าและออก โดยทำเหมือนนั่งตามลม ระวังปลายจมูกกับบริเวณหน้าทรวง เมื่อสามารถตามรู้ได้สม่ำเสมอพอสมควรแล้ว ก็ให้เปลี่ยนมารับรู้เฉพาะตรงจุดสัมผัสของลมที่กระทบปลายจมูกเพียงอย่างเดียว และต่อจากนี้ก็ให้รักษาการรับรู้เฉพาะสัมผัสของลมตรงนี้เท่านั้น

เมื่อสามารถรับรู้ตรงจุดที่ลมกระทบสัมผัสได้ต่อเนื่อง ไม่วอกแวกไปที่อื่น หมายความว่า กำลังของสมาธิดีขึ้นตามลำดับ จนถึงจุดหนึ่งที่สมาธิเริ่มมีความแนบแน่นขึ้น และถึงระดับที่จะเข้าสู่ภาวะของรูปฌานได้ จะมีสิ่งที่เรียกว่า **“อุคคหนิมิต”** ปรากฏขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นดวงสว่าง เป็นรูปทรงกลม หรืออาจเป็นรูปหยดน้ำ หรือคล้ายใยแมงมุม เป็นต้น ในกรณีนี้ อาจเปรียบได้กับการใช้เลนส์นูนรับแสงจากดวงอาทิตย์ เพื่อรวมแสงอาทิตย์ที่กระจัดกระจายให้อยู่ในจุดเดียว ทำให้เห็นเป็นจุดหรือดวงสว่างเกิดขึ้น มีความรอนสูงและสามารถเผาไหม้กระดาษให้ลุกเป็นไฟได้ การทำสมาธิก็เช่นเดียวกัน เป็นการรวมกระแสจิตที่กระจัดกระจายไปกับการรับรู้อารมณ์ในช่องทางต่าง ๆ ให้มาอยู่ที่จุดเดียว เมื่อรวมได้แนบแน่นก็จะเกิดเป็นดวงสว่างที่เรียกว่า **“อุคคหนิมิต”** ขึ้น

ต่อจากนั้น ให้รักษาการเห็นอุคคหนิมิตนี้ไว้ จนจิตมีความแนบแน่น และเปลี่ยนการรับรู้ทั้งหมดจากสัมผัสของลมกระทบที่ปลายจมูก มารับรู้ที่อุคคหนิมิตเพียงอย่างเดียว และเพื่อทดสอบว่ากำลังสมาธิในขณะนี้มีความมั่นคง แนบแน่นเพียงพอสำหรับการเข้าสู่ภาวะของรูปฌาน หรือยัง ก็ทำได้โดยการลองย่อ-ขยายอุคคหนิมิต หรือเลื่อนให้ใกล้เข้ามา หรือให้ไกลออกไป ซึ่งหากสามารถทำได้ ก็จะเรียกชื่อใหม่ว่า **“ปฏิภาคนิมิต”**

ต่อจากนี้ไป ให้เลือกปฏิภาคนิมิตที่มีขนาด-สี-สั้น-อยู่ในระยะใกล้เคียงหรือไกล ที่มีความรู้สึกพอดีกับจิต มาให้จิตรับรู้อยู่แต่ในปฏิภาคนิมิตนั้น เมื่อองค์ฌาน คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข และเอกัคคตา เกิดขึ้นครบถ้วนสมบูรณ์เมื่อใด จิตก็จะเข้าถึงสมาธิที่เรียกว่ารูปฌานที่ 1 และหากรักษาการกำหนดรู้อยู่ในปฏิภาคนิมิตอย่างต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ก็จะค่อย ๆ ละองค์ฌานที่หายไปตามลำดับ จนเมื่อเข้าถึงภาวะของรูปฌานที่ 4 ก็จะเหลือแต่องค์ฌาน คือ อุเบกขา และเอกัคคตา

ภาวะของจิตที่เข้าถึงรูปฌานนั้น เป็นจิตที่สังัดจากกาม สังัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่มีนิวรณ์เกิดขึ้นรบกวน ไม่มีดำริใด ๆ เกี่ยวกับกาม หรือรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย เกิดขึ้น เวทนาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในระดับนี้เรียกว่า **เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส** เป็นจิตที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็น **อธิจิต**¹⁹ มีคุณภาพพร้อมและเหมาะสม ควรแก่การงานทุกอย่าง

การจะปฏิบัติองค์มรรคในกลุ่มนี้ ให้ได้ผลดีและเป็นไปโดยราบรื่นได้เพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการปฏิบัติองค์มรรคที่อยู่ในกลุ่มก่อนหน้านี้ คือ ศีลขันธ์ ว่าได้ผลดีเพียงใด เพราะสิ่งที่เป็นเครื่องหน่วง หรือคอยรบกวนจิตไม่ให้ก้าวหน้า และมีคุณภาพที่พร้อมและเหมาะสม ส่วนใหญ่มาจากผลของการกระทำที่ไม่ถูกต้องทางกายและ

¹⁹ (29/46)

วาทะที่นำมาซึ่งความเดือดร้อนใจ และความเดือดร้อนใจที่เกิดขึ้นนี้เอง
ที่เป็นเครื่องรบกวนให้การปฏิบัติไม่ประสบผลและไม่เกิดความก้าวหน้า

นอกจากนั้น การปฏิบัติองค์มรรคในกลุ่มของศีลขันธ์ นับเป็น
การปฏิบัติในขั้นที่ยากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับองค์มรรคในกลุ่มของ
สมาธิขันธ์ ดังนั้น หากยังไม่สามารถปฏิบัติองค์มรรคในกลุ่มของศีลขันธ์
ให้ถูกต้องและบังเกิดผลก่อน ก็เป็นการยากที่จะปฏิบัติองค์มรรคใน
กลุ่มของสมาธิขันธ์ให้ก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จ

การปฏิบัติองค์มรรคในกลุ่มของ สมาธิขันธ์ นอกจากจะ
มีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกฝนพัฒนาคุณภาพของจิตให้มีความเหมาะสม
และพร้อมที่จะนำไปใช้ในการทำหน้าที่ต่าง ๆ แล้ว ยังมีจุดมุ่งหมาย
สำคัญ คือ นำจิตที่ฝึกฝนแล้วนี้ ไปทำกิจเพื่อดับทุกข์ในอริยสัจที่
ยังเหลืออยู่ คือทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความยึดมั่นในธรรมชาติฝ่าย
รูปธรรม (กามราคะ และ ปฏิฆะ) และทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความ
ยึดมั่นในธรรมชาติฝ่ายนามธรรม (รูปราคะ, อรูปราคะ, มานะ,
อุทธัจจะ และ อวิชชา) ให้หมดไปอย่างสิ้นเชิง

ทำไมการปฏิบัติองค์มรรคในกลุ่มของสมาธิขันธ์ จึงทำให้
กามราคะ และปฏิฆะ หมดสิ้นไปได้

เหตุผลก็คือ อาศัยสุขเวทนาที่ไม่มีอามิสจากรูปฌาน 4
ในสัมมาสมาธิ มาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตทดแทนสุขเวทนาที่มี
อามิส ซึ่งเป็นกามสุข เพราะหากไม่มีความสุขอื่นที่ละเอียดและ
ประณีตยิ่งกว่ามาทดแทน ก็ไม่สามารถก้าวข้ามพ้นจากการ
ครอบงำของกามสุขได้ คือไม่สามารถละกามราคะ และปฏิฆะให้
หมดสิ้นไปได้

สมเด็จพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “เมื่อครั้งยังเป็นพระโพธิสัตว์
แม่จะรู้ว่ากามให้ความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษใน
กามมีมากยิ่ง แต่ตราบใดที่ยังไม่บรรลุปิติและสุข หรือกุศลธรรมอื่นที่
ประณีตยิ่งกว่า ก็ยังต้องเวียนกลับมาหากามอีก” ²⁰

และเหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ ภาวะของรูปฌาน เป็นภาวะที่
จิตสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เป็นภาวะที่จิตไม่ได้
รับรู้อารมณ์ใด ๆ ทางรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย ซึ่งเป็นที่
ตั้งของกามคุณ เป็นภาวะที่จิตยังไม่ได้มีดำริใด ๆ ในเรื่องของกาม
ต่อเมื่อออกจากอารมณ์ของรูปฌาน จึงเริ่มมีการรับรู้อารมณ์ คือ รูป เสียง
เป็นต้น และมีการดำริต่าง ๆ เกิดขึ้น โดยเฉพาะการดำริด้วยความ
กำหนดในอารมณ์ คือ รูป เสียง เหล่านั้น จึงทำให้เกิดกามราคะขึ้น

สมเด็จพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “อารมณ์อันวิจิตรทั้งหลายในโลก
ไม่ชื่อว่ากาม ความกำหนดที่เกิดขึ้นด้วยความสามารถแห่งความดำริ
ของบุรุษ ชื่อว่ากาม” ²¹

การที่บุคคลเจริญสมาธิได้จนถึงระดับรูปฌาน นอกจากจะทำให้
จิตมีพลังเข้มแข็งมั่นคง อันเนื่องมาจากความสุขที่ไม่มีอามิส ทำให้ไม่มี
ความหวนไหวต่อความสุขที่มีอามิส หรือที่มาจากกามคุณทั้ง 5 แล้ว
ภาวะของรูปฌานดังกล่าว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถเจริญ
ปัญญา จนประจักษ์ถึงต้นตอของกามราคะ ว่าเกิดขึ้นจากดำริด้วย
ความกำหนดอย่างไร เพราะในขณะที่จิตดำรงอยู่ในรูปฌาน จะยังไม่มี
ความดำริในเรื่องของกามใด ๆ เกิดขึ้น ต่อเมื่อออกจากภาวะรูปฌาน
แล้วมารับรู้อารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสทางกาย ความดำริในกาม
จึงค่อยเกิดขึ้น จึงทำให้บุคคลประจักษ์ชัดถึงต้นตอการเกิดขึ้นของ

²⁰ (12/211) ; ²¹ (22/334)

ความดำรินี้ และเกิดปัญญาละได้ในที่สุด ซึ่งมีผลทำให้กามราคะและ
ปฏิฆะหมดสิ้นไป

กลไกการประจักษ์ที่ทำให้เกิดปัญญาจนสามารถ
ละ กามราคะ และ ปฏิฆะ ให้หมดสิ้นไปนั้น อาศัยองค์มรรคในส่วน
ของสมาธิขั้นเป็นสำคัญ คือ อาศัย สัมมาวายามะ ความเพียร
อุตสาหะในการทำงานของ สัมมาสติ โดยเฉพาะสติที่คอยติดตามและ
พิจารณาในช่วงที่จิตดำรงอยู่ในภาวะของรูปฌานใน สัมมาสมาธิ
ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีความคิดใด ๆ เกี่ยวกับกามเกิดขึ้น แต่เมื่อออก
จากภาวะของรูปฌาน แล้วมารับรู้อารมณ์คือรูป เสียง กลิ่น รส
และสัมผัสทางกาย หรือที่มารวมยอดอยู่ที่ เวทนาทางใจที่มีอามิส
ซึ่งเรียกรวมว่า กามอารมณ์ ความดำรินี้ด้วยความกำหนดเกิดขึ้น
เมื่อใด และเกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อได้ประจักษ์ถึงการเกิดขึ้นของ
ความดำรินี้ จึงทำให้เกิดปัญญารู้อัจฉริยะ และทำให้บุคคลสามารถ
ละ กามราคะ และ ปฏิฆะ ได้อย่างเด็ดขาดในที่สุด

บุคคลเมื่อปฏิบัติองค์มรรคคือสมาธิขั้นนี้ได้จนสมบูรณ์ จะทำให้
บรรลู่เป็นพระอริยบุคคลระดับ พระอนาคามี เป็นผู้หมดสิ้นความทุกข์
อันเนื่องมาจากการครอบงำหรือเสียดแทงของรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส
ทางกาย หรือจากรสชาติอันเนื่องมาจากธรรมชาติฝ่ายรูปธรรมทั้งหมดได้
อย่างเด็ดขาด เป็นผู้หมดสิ้นทุกข์เวทนาทางใจโดยประการทั้งปวง

ความทุกข์ที่ละเอียดในระดับสุดท้ายของพระอนาคามี ที่ยัง
เหลืออยู่และจะต้องละให้หมดสิ้นไป ไม่ใช่ทุกข์เวทนาทางใจ แต่เป็น
ความหวั่นไหว หรือ ความสะดุ้ง อันเนื่องมาจากยังมีอุปาทาน โดยเฉพาะ
อัสติตวาอุปาทาน ที่ยึดมั่นในธรรมชาติฝ่ายนามธรรมล้วน ๆ ที่พ้นไปจาก
รูปธรรม ซึ่งเมื่อประมวลแล้วรวมยอดสูงสุดอยู่ที่เรื่องของเวทนา คือ

เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส ตรงกับสังโยชน์ที่เป็นเครื่องผูกมัด คือ **รูปราคะ** และ **อรุปราคะ** กล่าวคือพระอนาคามี ยังมีความติดใจและความหวั่นไหว เพราะความยึดมั่นถือมั่นในรสชาติของความสุขที่มาจาก รูปฌานและอรุปรฌาน

ความที่พระอนาคามีสามารถปฏิบัติตนจนอยู่เหนือ **กามราคะ** และ **ปฏิฆะ** ได้อย่างเด็ดขาด และการที่สามารถพ้นจากทุกขเวทนาทางใจ ได้อย่างสิ้นเชิง รวมถึงความสุขในระดับที่มาจากรูปฌานและอรุปรฌาน ที่สามารถเข้าถึง จึงเป็นปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นสังโยชน์ คือ **มานะ** ขึ้น กล่าวคือ **มีความรู้สึกอดไม่ได้ที่จะยินดีพอใจในตนเอง และรู้สึกปลื้มใจในตน ที่สามารถปฏิบัติมาได้จนถึงระดับนี้ ซึ่งมีน้อยคนนักที่จะสามารถทำได้**

นอกจากนั้น ภาวะที่บุคคลสามารถปฏิบัติได้จนถึงระดับ พระอนาคามีนี้เป็นภาวะที่ละเอียด ประณีต บริสุทธิ์ที่ไม่เคยพบมาก่อน จึงทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกที่เป็นสังโยชน์ คือ **อุทธัจจะ** ขึ้น กล่าวคือ **ความเพลินที่มัวชื่นชมและพิจารณาอยู่แต่กับอารมณ์ที่ละเอียดประณีต และธรรมที่ตนเข้าถึงนั้น** ผู้รู้บางท่านให้อธิบายว่า เป็นความรู้สึก **“ทิ้ง”** อยู่กับภาวะที่เข้าถึงนี้ **อุทธัจจะ** ในระดับนี้จึงไม่ควรใช้คำแปลที่ว่า คือ **“ความฟุ้งซ่าน”** แต่ควรใช้คำว่า **“ฟุ้งในธรรม”** แทน ซึ่งหมายถึงการ เพลินกับการพิจารณาหรือท่องเที่ยวในธรรมที่บรรลุนั้น

กล่าวอย่างถึงที่สุด สังโยชน์และอุปาทานทั้งหมด ล้วนมีต้นกำเนิดมาจาก **อวิชชา** คือ **ความไม่รู้จริง** ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ **ความสำคัญผิดในเรื่องของตัวตน** จึงทำให้เกิดสังโยชน์และอุปาทานประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้น และเกิดเป็นอุปาทานชั้นในในระดับต่าง ๆ ซึ่งเป็นทุกข์ใน อริยสังขในที่สุด

อัสติวาทุปาทาน คือ อุปาทานที่ยึดมั่นถือมั่นในตนนี้ เป็น อุปาทานในระดับที่ลึกที่สุด และอันที่จริงยังเป็นต้นตอที่ทำให้เกิด อุปาทานประเภทอื่น ๆ ด้วย เมื่อบุคคลปฏิบัติมาจนถึงระดับพระอนาคามี อุปาทานต่าง ๆ คือ ทิฏฐุปาทาน สีลัพพตูปาทาน และกามูปาทาน ได้ถูกละไปจนหมดสิ้น ยังคงเหลือแต่อัสติวาทุปาทานในขั้นละเอียดนี้ อยู่เพียงอย่างเดียวที่จะต้องละให้หมดสิ้นต่อไป

สำหรับกลไกการประจักษ์ที่ทำให้เกิดปัญญาจนสามารถ ละสังโยชน์เบื้องสูงที่เหลือ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา ให้หมดสิ้นไปนั้น อาศัยองค์มรรคในส่วนของสมาธิ- ขั้นธเป็นสำคัญ คือ อาศัย สัมมาวายามะ ความเพียร อุคหนฺน การทำงานของ สัมมาสติ โดยเฉพาะสติที่คอยติดตามและพิจารณา ภาวะของรูปฌานใน สัมมาสมาธิ หรือที่มารวมยอดอยู่ที่ เวทนา- ทางใจที่ไม่มีอามิส โดยพิจารณาเห็นว่า แม้แต่เวทนาในระดับนี้ ก็ยัง ตกอยู่ในสภาพของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา จนกว่าจะเกิดปัญญาสมบูรณ์ที่เรียกว่า สัมมาญาณะ²² มีผลทำให้ ถอนความเพลิดเพลिन และความยึดมั่นถือมั่นในความรู้สึกที่เป็น ตัวตนหรือของตน แม้ในธรรมชาติที่ประณีตและบริสุทธิ์ในระดับนี้ ลงได้ ละสังโยชน์เบื้องสูงได้ทั้งหมด และละอัสติวาทุปาทานได้ อย่างหมดจดสิ้นเชิงไปด้วย บรรลุอุดมคติสูงสุดในพระพุทธ- ศาสนา เป็นพระอรหันต์ผู้หมดสิ้นอุปาทานโดยประการทั้งปวง เป็นผู้ไม่มีความหวั่นไหวและความสะดุ้งอันเนื่องจากสิ่งใด ๆ ทั้งหมดทั้งสิ้น เป็นผู้ดับทุกข์ในอริยสัจได้อย่างหมดจดและสิ้นเชิง ไม่มีกิจอะไรที่จะต้องกระทำเพื่อแสวงหาความพ้นทุกข์อีกต่อไป

²² (24/104)

บทสรุป

อริยสังคหที่ได้อธิบายเรียงในหนังสือนี้ ทั้งหมดเน้นไปในแง่แสดง การเกิดขึ้นและดับไปของทุกข์ในอริยสังคหคืออุปาทานชั้น 5 ซึ่งเป็นเรื่อง ทุกข์ทางใจของบุคคล แต่ในความเป็นจริงแล้ว ตัณหาซึ่งเป็นเหตุแห่ง ทุกข์ในอริยสังคहनั้น ยังเป็นต้นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดทุกข์แก่สังคมอย่าง มากมายด้วย สมดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

.....-> **ตัณหา** --> **ปริเยสนา** (การแสวงหา) --> **ลาภะ** (การได้)
--> **วินิจฉัย** (การกะกำหนด) --> **ฉันทราคะ** (ความชอบชดติดพัน) -->
อัชฌิเมสาน (ความหมกมุ่นฝังใจ) --> **ปริคคหะ** (การยึดถือครอบครอง)
--> **มัจฉริยะ** (ความตระหนี่) --> **อารักขะ** (ความหวงกั้น) **อาคัยอารักขะ**
จึงมีการถือไม้ ถือมีด การทะเลาะ แกร่งแย่ง วิวาท การด่าว่า การส่อเสียด
มุสาวาท บาบอกลุศลธรรมทั้งหลายเป็นอนเก ย่อมเกิดมีพรั่งพร้อมด้วย
อาการอย่างนี้²³

ดังที่ได้เรียบเรียงมา คงจะช่วยทำให้ท่านผู้อ่านเกิดความ เข้าใจในอริยสังคหตามที่พระพุทธองค์ตรัสสอนมากขึ้นและดีขึ้น มองเห็นช่องทางที่จะสามารถนำไปปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในทุกระื่อง และทุกสถานการณ์ของชีวิตได้อย่างไร ตามชื่อของหนังสือนี้ที่ว่า “อริยสังคหสำหรับทุกคน” เพื่อให้อริยสังคหที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ และตรัสรู้นี้ เป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางในการดับทุกข์ ให้ทั้ง แก่บุคคล ตลอดจนมวลมนุษยชาติ โดยเฉพาะในโลกปัจจุบัน ซึ่งกำลังประสบวิกฤตการณ์ที่ทำให้เกิดความทุกข์ในด้านต่าง ๆ มากมายมหาศาล และต้องการแนวทางตลอดจนวิธีที่จะใช้ดับ ทุกข์ที่รุมเร้าเข้ามานั้นอย่างรีบด่วน.

²³ (10/59)

ดรรชนีค้นคำ

กฎธรรมชาติ 2	ธาตุดิน 14, 15	รูปธรรม 21, 51, 53, 53	สิกขา 3 46
กมุมนิโย 48	ธาตุน้ำ 14, 15	รูปภพ 41	สีลพทตปราคาส 20, 21, 28, 46
กสิน 48	ธาตุไฟ 14, 15	รูปวาระ 20, 21, 54, 55	สีลพทตปาทาน 19, 20, 23, 55
กาม 19, 24, 50, 52	ธาตุลม 14, 15,	โลกุตตระ 5	สุข 50, 52
กามคุณ 20, 51, 52	นรก 12	วัฏสงสาร 10, 12, 13, 42	สุขขัง 7, 9
กามตัณหา 22, 23	นามธรรม 21, 24, 53	วิจารณ์ 50	สุขเวทนา 8, 12, 22, 40, 51
กามภพ 41	นิจัจ 7, 9	วิจิกจจา 20, 21, 28, 46	สุคติ 12
กามวาระ 20, 21, 38, 51, 52, 53, 54	นิวรรณ์ 48, 50	วิชา 17, 39	หลักอริยสัจ 1, 2, 3
กามสุข 51	เนกขัมมสังกัปป 42	วิญญาณ 41	เหตุปัจจุัย 2, 4
กามอารมณ์ 53	ปฏิสมผัส 41	วิญญาณขันธ์ 19	อภุศล 47, 50
กามปาทาน 19, 20, 23, 24, 55	ปฏิสม 20, 21, 38, 51, 53, 54	วิตก 50	อภักฎาน 50
กามสมุจจาจาร 44, 45	ปฏิจสมุปบาท 12, 39	วิภาตตัณหา 22, 23	อภินนาทาน 44
กิลส 1, 5, 6, 37, 38	ปฏิภาคนิมิต 41, 50	วิมุตติ 39	อภุทกสมสุขเวทนา 23, 40
กุศล 47, 52	ปรีนิพพาน 8	เวทนา 3, 4, 9, 12, 13, 22, 39, 40, 42, 51, 53	อภิจิต 50
ขันธ 5 7, 9, 11, 18, 19, 40, 41	ปริสุทโธ 48	เวทนาขันธ์ 19	อภิจิตตสิกขา 46
ขรามระณะ 39	ปลิโพธ 48	เวทนาทางกาย 40, 41	อภิปัญญาสิกขา 46
ชาติ 39	ปัจจุัย 4 15, 29, 30, 31, 33, 34, 36	เวทนาทางใจที่มีอามิส 40, 41, 51, 53	อภิวจนสมผัส 41
ชีวิตที่ไม่ทุกข์ 11, 13	ปัญญา 13, 25, 32, 38, 39, 43, 46, 53, 55	เวทนาทางใจที่ไม่มีอามิส 40, 41, 50, 54, 55	อภิสลสิกขา 46
ชีวิตทุกข์ 11, 12	ปัญญาขันธ์ 43	ศีล 46	อนัตตา 7, 9
ชีวิตฝ่ายกาย 14, 15, 17	ปาลณาติบาต 44	ศีลขันธ์ 46, 50, 51	อนิจจัง 7, 9
ชีวิตฝ่ายจิต 14, 15, 17	ปีติ 50, 52	สติ 32	อภยาบาทสังกัปป 42, 43
เดรัจฉาน 12	เปรัต 12	สติปฏิฐาน 39, 47	อริยกันตศีล 46
ตรัสรู้ 1, 10, 16, 56	พระสททาคามี 13, 24, 37	สมาธิ 32	อริยมรรคมีองค์ 8 11, 13, 24
ตัณหา 8, 11, 12, 13, 14, 17, 22, 23, 39, 40, 56	พระสารีบุตร 3	สมาธิขันธ์ 46, 51, 53, 55	อรุปฌาน 20, 54
ตัวตน 19, 20, 21, 54	พระโสดาบัน 13, 23, 28, 37, 43	สมาธิโต 48	อรุปพรหม 12
ไตรลักษณ์ 9	พระอนาคามี 13, 24, 53, 54, 55	สังกายทิฐิ 20, 21, 28, 46	อรุปภพ 41
ทิฐิ 19	พระอรหันต์ 13, 27, 55	สังขาร 41	อรุปวาระ 20, 21, 54, 55
ทิฐุปาทาน 19, 20, 23, 55	พระอริยบุคคล 1, 5, 13, 28, 37, 53	สังขารขันธ์ 19	อวิชชา 17, 20, 21, 54, 55
ทิฐิ 8	โพฆณค 39	สังขารธรรม 9	อวิปฏิสสาร 46
ทิศ 6 38	โพธิญาณ 10, 16	สังโยชน์ 10 20, 21, 38, 51, 54, 55	อวิหิงสาสังกัปป 42, 43
ทุกข์ทางใจ 7, 8, 56	ภพ 39	สังสารวัฏ 10	อสุรกาย 12
ทุกข์นิยม 6	ภพภูมิ 12	สังฆาตญาณ 32	อัสตวาทุปาทาน 19, 20, 23, 53, 55
ทุกข์ในไตรลักษณ์ 9	ภวัตตัณหา 22, 23	สังญา 41	อัสตดา 7, 9
ทุกข์ในเวทนา 9	ภวัตตญาณ 32	สังญาขันธ์ 19	อานาปานสติ 48
ทุกข์ในอริยสัจ 7, 8, 9, 11, 12, 13, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 40, 41, 42, 54, 55, 56	มนุษย์ 12	สัมมากัมมันตะ 24, 43, 44	อายตนะ 6 19, 38, 39
ทุกข์เวทนา 4, 9, 12, 22, 23, 30, 40	มนุชยชาติ 1, 3, 56	สัมมาญาณะ 55	อายตนะภายนอก 9, 38, 41
ทุกข์เวทนาทางกาย 9	มหาสติปฏิฐานสูตร 40	สัมมาทิฐิ 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46	อายตนะภายใน 9, 38, 41
ทุกข์เวทนาทางใจ 8, 9, 53, 54	มานะ 8, 20, 21, 54, 55	สัมมาวาจา 24, 43, 44	อุคคหนิมิต 49, 50
ทุกข์ขัง 7, 9	มิจจาณิชา 45	สัมมาวายามะ 24, 46, 47, 53, 55	อุคคคติ 1, 2, 3, 5, 6, 10, 34, 55
ทุกข์คติ 12	โมหะ 23	สัมมาสติ 24, 46, 47, 53, 55	อุทัจจะ 20, 21, 54, 55
เทวดา 12	รอยเท้าช้าง 3	สัมมาสมาธิ 24, 46, 48, 51, 53, 55	อุเบกขา 50
โทษะ 23	วาระ 23	สัมมาสังกัปปะ 24, 42, 43	อุปาทาน 7, 8, 9, 12, 18, 19, 20, 22, 39, 40, 53, 54, 55, 56
	รูปพรหม 12	สัมมาอาชีวะ 24, 43, 45	อุปาทานขันธ์ 5 7, 8, 11, 12, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27, 40, 41, 55, 56
	รูปขันธ์ 19, 41		เอภักคตา 50
	รูปฌาน 20, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54		

รายชื่อหนังสือที่ได้จัดพิมพ์มาแล้วของผู้เรียบเรียง

พ.ศ. 2548

“ความหมายคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ และการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์แบบ”

พ.ศ. 2549

“ความพอเพียง คือทางรอดของมนุษย์และสังคม”

พ.ศ. 2550

“หลักธรรมพื้นฐานที่ชาวพุทธพึงรู้”

พ.ศ. 2551

“คู่มือบัณฑิตของแผ่นดิน”

พ.ศ. 2552

“คู่มือปัญญา ในพระพุทธศาสนา”

พ.ศ. 2553

“ปัจจุสมุปบาท ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์”

พ.ศ. 2554

“สติปัญญา 4 ฉบับวิเคราะห์-สังเคราะห์”

....พระสารีบุตรได้กล่าวถึงอริยสัจว่าเป็นหลักธรรม
ที่กว้างขวางและครอบคลุมหลักธรรมอื่น ๆ ทั้งหมด โดยได้
เปรียบอริยสัจ ประดุจเป็นรอยเท้าช้าง เพราะรอยเท้าของ
สัตว์ที่เดินไปบนแผ่นดินทุกชนิด ย่อมสามารถนำมาหยั่งลง
ในรอยเท้าช้างได้ทั้งสิ้น ความหมายในที่นี้ก็คือว่า อริยสัจที่
ทรงแสดงนั้น แท้จริงแล้วมีเนื้อหาครอบคลุมวิธีการดำเนิน
ชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้นของมนุษย์ หรืออีกนัยหนึ่งมีความหมายว่า
หลักของอริยสัจเป็นหลักสากลที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง
ในการดำเนินการและพัฒนาในทุกเรื่องของชีวิต
อริยสัจ หรือ หลักของอริยสัจ แท้จริงจึงเป็น สูตรที่
จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติ
เพื่อนำมนุษยชาติไปสู่จุดหมายหรือภาวะชีวิตที่เป็นอุดมคติ....